

Kaksikymmentä vuotta rikosvastuun puolesta

Syyttäjälaitoksen kronikka

TEUVO AROLAINEN

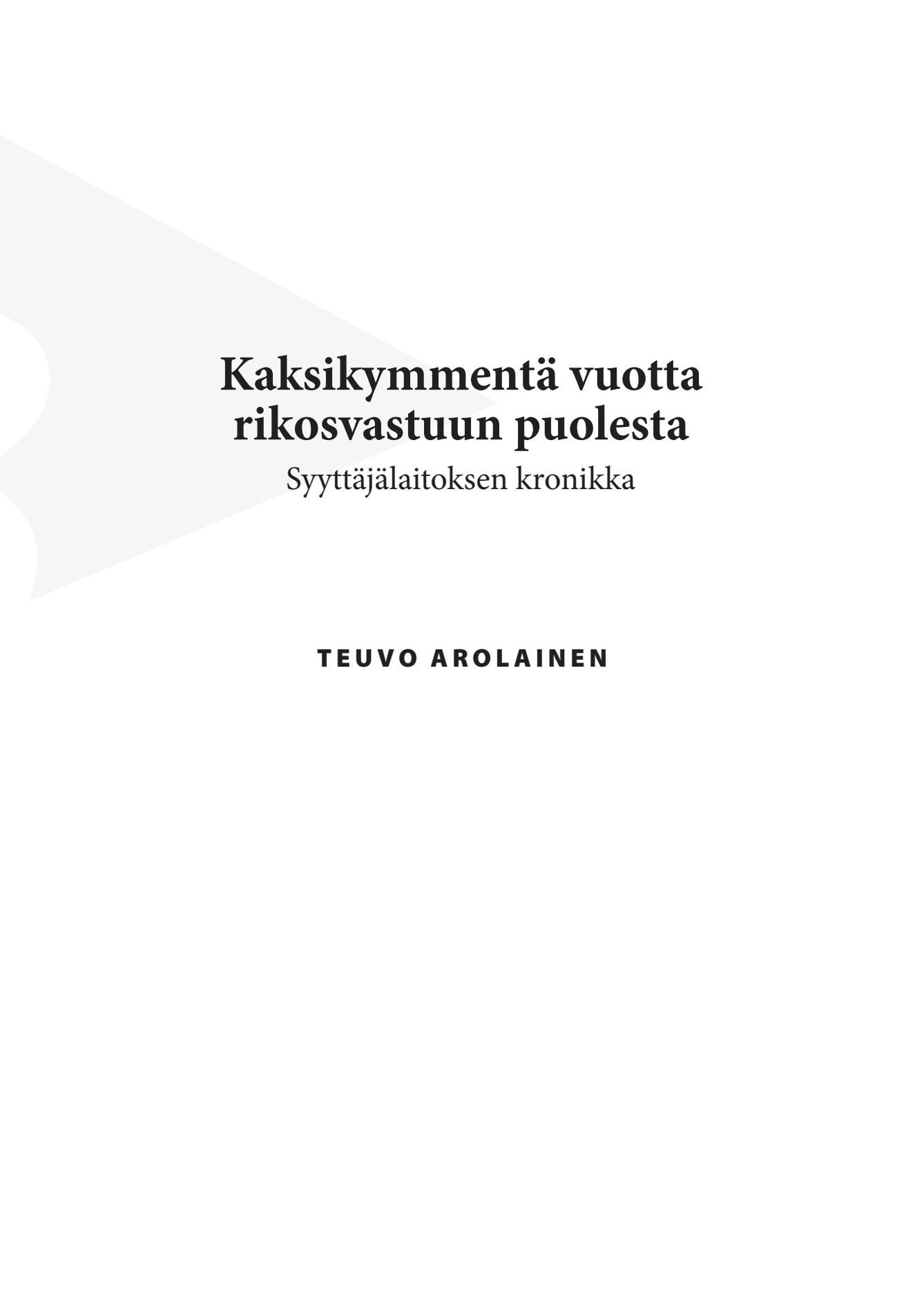

Tjugo år på rättens sida

Krönikan om åklagarväsendet

Suomi
Finland
100

Kaksikymmentä vuotta rikosvastuun puolesta

Syyttäjälaitoksen kronikka

TEUVO AROLAINEN

© Valtakunnansyyttäjänvirasto

ISBN 978-951-53-3694-1 (nid.)

ISBN 978-951-53-3695-8 (PDF)

Kannen suunnittelu ja taitto: Markkinointitoimisto Kitchen Oy
Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, Helsinki, 2017

SISÄLLYSLUETTELO

Alkusanat	6
Förord	7
Johdon tervehdys	8
Ledningens hälsning	9
Oikeuskansleri luopuu vallasta	10
Justitiekanslern avstår från makten	16
Åland och särskilda stadganden	22
Syyttäjiä ajaa pyrkimys oikeudenmukaisuuteen	24
Syyttäjälaitoksen logo kuvaa syyttäjän kolmoisroolia rikosprosessissa	55
Valtakunnansyyttäjänvirasto – erikoistapausten ratkaisija	56
Syyttäjälaitosmitali on riippumattoman syyttäjälaitoksen symboli	58
Syyttäjälaitoksen tunnustuspalkinnolla osoitetaan arvostusta	60
Kansainvälistyminen alkoi sinisestä kansiosta	62
Eurojustin palveluksessa ollut toistakymmentä syyttäjää	66
Kansainvälinen yhteistyö laventunut voimakkaasti	68
Hyvä syyttäjätapa vaatii ja vaalii etiikkaa	70
Arki ja median paine opettivat viestintää	74
Yhteispelin koettelua	82
Valtakunnansyyttäjät	94
Apulaisvaltakunnansyyttäjät	94
Keskeisiä tunnuslukuja	95

ALKUSANAT

Riippumattoman syyttäjälaitoksen ensimmäisestä vuosikymmenestä tehty julkaisu oli artikkelikokoelma, jossa teemana oli yhtenäisen syyttäjälaitoksen tarkastelu. Tämä toinen, kaikkiaan 20 vuoden ajanjakson kattava juhla-julkaisu on tehty toisin: tavoitteena on ollut kronikka, eräänlainen nykymuotoisen syyttäjälaitoksen ja myös syyttäjien aikakirja.

Kronikassa on tarkasteltu sellaisia toimintoja, tapahtumakulkuja ja muutoksia, jotka ovat hallinneet syyttäjälaitoksen kahta ensimmäistä vuosikymmentä. Kokonaisuus ei ole tiukan akateemista eikä puhtaan historiallista kerrontaa, vaikka tiedot on pyritty tarkastamaan hyvin ja asettamaan sitten oikeisiin mittasuhteisiin.

Pohjavireenä on syyttäjälaitoksen riippumattomuuden korostaminen. Riippumattomuus alkoi irtaantumisella nimismiesjärjestelmästä ja jatkui itsenäisyyden, osaamisen, vaikuttavuuden, arvovallan ja maineen rakentamisena. Riippumaton syyttäjälaitos nojaa perustuslakiin, mutta pelkästään sen voimalla Valtakunnansyyttäjänvirasto paikallisvirastoineen ei ole saavuttanut nykyistä asemaansa rikosoikeusjärjestelmän merkittävänä toimijana.

Kronikassa asiat esitetään tavallisesti aikajärjestyksessä. Tätä julkaisua voi lukea myös valikoiden tai pätkittäin. Vaikka kokonaisuus on harkittu, jokainen luku on itsenäinen kokonaisuus.

Tekstin aineistona on ollut merkittävä määrä Valtakunnansyyttäjänviraston julkaisuja ja muuta kirjallista materiaalia. Haastateltavia on ollut yhteensä yli 20. Lähes kaikki esiintyvät tekstissä omilla nimillään. Tarinoineen ja mielipiteineen he nostavat organisaatiosta ihmiset näkyviin.

Kirjoittaja on viestintäpäälikkö Teuvo Arolainen, joka on aiemmin toiminut pitkään Helsingin Sanomien oikeustoimittajana. Kirjoittamista on ohjannut ja tukenut toimituskunta. Siihen ovat kuuluneet puheenjohtajana Matti Nissinen sekä jäsenenä Matti Kuusimäki, Jorma Äijälä, Kirsti Jakobsson, Aira Laari, Heikki Lehto, Tanja Lahti ja Raija Toiviainen, joka keväällä 2017 siirtyi toimituskunnan puheenjohtajaksi. Tanja Lahti on vastannut julkaisun kuvituksesta ja kronikan tuotannosta. Maria Turkia on tehnyt arvokkaan työn siivoamalla käsikirjoituksen kielivirheistä.

Teuvo Arolainen

FÖRORD

En artikelsamling har publicerats om det oavhängiga åklagarväsendets första årtionde. Där var temat en granskning av det enhetliga åklagarväsendet. Denna andra jubileumspublikation som omfattar en tidsperiod på totalt 20 år har gjorts på ett annat sätt: målet har varit en krönika, en slags tidebok om det moderna åklagarväsendet och också om åklagarna.

I krönikan har betraktats olika funktioner, händelseförlopp och förändringar, som har dominerat åklagarväsendets två första årtionden. Helheten är inte strikt akademisk och inte rent historiskt berättande, även om målet har varit att kontrollera uppgifterna noggrant och sedan placera dem i rätta proportioner.

Undertonen har varit att betona åklagarväsendets oavhängighet. Oavhängigheten inleddes med att lösgöra åklagarväsendet från systemet med länsmän och fortsatte i uppbyggande av självständighet, kompetens, effektivitet, auktoritet och anseende. Det oavhängiga åklagarväsendet stödjer sig på grundlagen, men enbart utifrån dess kraft har Riksåklagarämbetet med sina lokala åklagarämbeten inte nått sin nuvarande ställning som en betydande aktör inom straffrättssystemet.

I krönikan presenteras sakerna vanligen i kronologisk ordning. Men denna publikation kan också läsas selektivt eller styckvis. Även om helheten är genomtänkt, utgör varje kapitel en självständig helhet.

Som material i texten har använts en betydande mängd publikationer av Riksåklagarämbetet och annat skriftligt material. De intervjuade har till antalet varit totalt över 20. Nästan alla framträder i texterna med sina egna namn. Med sina berättelser och åsikter lyfter de fram människor i organisationen.

Författaren är kommunikationschef Teuvo Arolainen, som tidigare länge var rättsredaktör på Helsingin Sanomat. En redaktion har styrt och stött skrivandet. Till redaktionen har hört som ordförande Matti Nissinen samt som medlemmar Matti Kuusimäki, Jorma Äijälä, Kirsti Jakobsson, Aira Laari, Heikki Lehto, Tanja Lahti och Raija Toiviainen, som våren 2017 blev ordförande för redaktionen. Tanja Lahti har svarat för illustrationerna i publikationen och för produktionen av krönikan. Maria Turkia har gjort ett värdefullt arbete genom att rätta till språkfel som funnits i manuskriptet.

Teuvo Arolainen

JOHDON TERVEHDYS

Tämä julkaisu tulee päivänvaloon 1.12.2017. Täsmälleen samana päivänä on kulu-
nut 20 vuotta siitä, kun Valtakunnansyyttäjänvirasto aloitti toimintansa nykymuo-
toisen syyttäjälaitoksen keskushallintoviranomaisena.

Julkaisuvuonna juhlitaan myös syyttäjälaitoksen koulutuksen 40-vuotista taival-
ta. Osaamisen kehittämistä on syyttäjälaitoksessa pidetty aina arvossa. Olemme
valjastaneet siihen parhaat voimamme, ja meille on ollut tärkeää olla itse vahvasti
mukana koulutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Tiedämmehän parhaiten
itse, mitä tarvitsemme.

Osaamisen määrätietoinen edistäminen on vain yksi osoitus dynaamisuudes-
tamme. Toimintamme historiasta voi mainita muitakin. Syyttäjien aktiivinen rooli
rikosprosessin moottorina, erikoistuminen, laaja kansallinen ja kansainvälinen vi-
ranomaisyhteistyö sekä moniosaava sihteerikunta ovat mahdollistaneet sen, että
organisaatio on pystynyt päättäväisesti ja tulosvastuullisesti kehittämään sekä
hallintoaan että operatiivista toimintaansa. Syyttäjälaitos ei ole jäänyt polkemaan
paikoilleen.

Juhlavuonna on ollut luontevaa kirjata muistiin välähdyksiä tästä mielenkiintoi-
sesta matkasta. Julkaisussa ovat myös taitavan kirjoittajan Teuvo Arolaisen omat
painotukset saaneet näkyä toimituksellisinä vapauksina.

Elämme aikaa, jossa vain muutos on pysyvää. Syyttäjälaitos jatkaa kohti yhden
viraston organisaatiomallia ja hioo konettaan yhä kovempaan kuntoon. Olemme
valmiit hyödyntämään tulevan automatisaation ja digitalisaation suomat mahdol-
lisuudet, kohdentamaan voimavaramme parhaalla mahdollisella tavalla ja vas-
taamaan rikosvastuun toteuttamisesta entistä tehokkaammin. Emme myöskään
unohda, että organisaatiomme perusarvo on koko henkilökunnan työhyvinvointi.

Syyttäjä on tärkeä lenkki rikosprosessiketjussa, kun tehtävänä on rikosvastuun
toteuttaminen. Vähintään yhtä tärkeitä ovat esitutkintaviranomaiset ja tuomio-
istuimet samoin kuin asianosaisia rikosprosessissa puolustavat asianajajat. Ar-
vostamme näiden kaikkien työtä ja pidämme kunnia-asiana keskinäisen, hyvän
vuoropuhelun säilymistä.

Kiitän lämpimästi julkaisun tekemiseen osallistuneita monia henkilöitä. Te olette
aikaanne säästämättä uurastaneet tekstien, kuvien ja taiton parissa. Teidän työn-
ne on nyt osa syyttäjälaitoksen tulevaa historiaa.

Raija Toiviainen

LEDNINGENS HÄLSNING

Den här publikationen ser dagsljuset den 1 december 2017. Samma dag har det gått exakt 20 år sedan Riksåklagarämbetet inledde sin verksamhet som centralförvaltningsmyndighet för åklagarväsendet i den form som detta väsende har i dag.

Under publiceringsåret firas också 40-årsjubileet av utbildningen inom åklagarväsendet. Kompetensutveckling har alltid uppskattats högt inom åklagarväsendet. Vi har satsat våra bästa krafter på denna verksamhet och det har varit viktigt för oss att också själva aktivt delta i planeringen och genomförandet av utbildningen. Det är ju vi som vet bäst vad vi behöver.

Den målmedvetna kompetensutvecklingen är emellertid bara ett bevis på vår dynamiska förmåga. I vår historia finns också många andra. Åklagarnas aktiva roll som straffprocessens motor, möjligheterna till specialisering, vårt omfattande nationella och internationella myndighetssamarbete och vår mångsidigt kunniga sekreterarkår har gjort det möjligt för organisationen att beslutsamt och under resultatansvar utveckla både förvaltningen och den operativa verksamheten. Åklagarväsendet har inte stampat på stället.

Under jubileumsåret har det varit naturligt att teckna ned glimtar från denna intressanta resa. I publikationen har den skickliga författaren Teuvo Arolainen också fått redaktionell frihet att ge uttryck för sina egna betoningar.

Vi lever i en tid där endast förändring är bestående. Vi fortsätter att utveckla åklagarväsendet mot organisationsmodellen för ett enhetligt ämbetsverk, och vi fortsätter också att trimma vår maskin så att den hela tiden fungerar allt bättre. Vi är beredda att dra nytta av de möjligheter som automatiseringen och digitaliseringen erbjuder i framtiden, att inrikta våra resurser på bästa möjliga sätt och att ansvara för att straffansvaret genomförs effektivare än någonsin. Vi glömmer inte att personalens välbefinnande är en grundläggande värdering för vår organisation.

Åklagaren är en viktig länk i straffprocessens kedja, där uppdraget är att genomföra straffansvaret. Minst lika viktiga är förundersökningsmyndigheterna, domstolarna och de advokater som sköter försvaret i straffprocessen. Vi sätter värde på det arbete som alla dessa instanser gör och betraktar det som en hederssak att den goda dialogen med dem upprätthålls.

Jag tackar varmt alla dem som medverkat i publikationen. Ni har arbetat med texterna, bilderna och layouten utan att spara på krafterna. Resultatet är nu en del av åklagarväsendets framtida historia.

Raija Toiviainen

Oikeuskansleri luopuu vallasta

Syyttäjälaitostoimikunnan sihteeri käytti sanoja niukasti mutta huolella: "Mietinnössä ehdotetaan ylimmän syyttäjän tehtävien siirtämistä valtioneuvoston oikeuskanslerilta valtakunnansyyttäjälle."

Ehdotuksen mukaan valtionsyyttäjät huolehtisivat yhteiskunnan kannalta merkittävimpien rikosten syyteharkinnasta. Toimikunnan mietinnön kuvailulehdellä sanotaan suoraan sekin, että "nykyisestä kolmiportaisesta syyttäjäorganisaatiosta" on luovuttava.

Nykyinen tarkoitti vuotta 1995. Apulaisoikeuskansleri **Jukka Pasasen** johtama toimikunta sai mietintönsä valmiiksi maaliskuun lopussa, määräajalle annetun kolmen kuukauden jatkon jälkeen.

Töitä oli tehty reilu vuosi, ja lopputulos oli yksimielinen. Syyttäjälaitoksen piti itsenäistyä ja väliasteen syyttäjäporras järjestää uusiksi.

Linjaukset saivat jo varhain laajan kannatuksen, sillä toimikunnassa oli edustettuna koko oikeudenhoidon ketju poliisista syyttäjien ja tuomioistuinten kautta laillisuusvalvojiin. Asianajajat, oikeusministeriö ja tiedeyhteisökin olivat mukana.

Myöhemmin kolme toimikunnan työssä mukana ollut miestä – **Jorma Kalske**, **Matti Nissinen** ja **Petri Jääskeläinen** – nousi Valtakunnansyyttäjänviraston johtopaikoille.

Valtioneuvoston oikeuskansleri oli ylin syyttäjä aina nykymuotoisen syyttäjälaitoksen syntyyn asti. Oikeuskanslerinviraston syyttäjäosasto toimi tuolloin Valtioneuvoston linnassa. Kuva Oikeuskanslerinvirasto, kuvaaja Saku Utriainen

AIKA VAATI MUUTOSTA

Suomessa ylimmän syyttäjän tehtävä oli kuulunut hallitusmuodon nojalla oikeuskanslerille itsenäisyyden alusta lähtien. Vallanjaon juuret olivat vielä pidemmällä, prokuraattorin viran toimenkuvassa. Ylimmän syyttäjän roolin siirtäminen uudelle toimijalle oli suuri, periaatteellinen muutos, jolla kuitenkin oli paljon enemmän puoltajia kuin vastustajia.

Oikeuskanslerin työmäärä oli 1990-luvulle tultaessa kasvanut huomattavasti. Toisaalta oikeuskanslerin riippumattomuutta syyttäjänä oli ryhdytty epäilemään, koska tehtävät valtioneuvostossa liittyivät läheisesti ylimpään poliittiseen päätöksentekoon ja täytäntöönpanovallan käyttämiseen.

Ylimmän syyttäjän roolin siirtäminen uudelle toimijalle oli suuri, periaatteellinen muutos.

Syyttäjistön rooli rikosprosessissakin oli muuttunut ja oli edelleen muuttumassa. Ristiriitaiselta vaikutti myös oikeuskanslerin rooli laillisuusvalvojana. Hän valvoi syyttäjien ohella tuomioistuimia ja asianajajia.

Varsinaisen kimmokkeen uudistukselle antoi oikeuskansleri **Jorma S. Aalto** syksyllä 1993 lähettämällä valtioneuvostolle kirjeen, jossa hän ehdotti ”harkittavaksi”

Valtakunnansyyttäjänvirasto aloitti toimintansa 1.12.1997 valtion virastotalossa Helsingissä osoitteessa Albertinkatu 25 A, jossa se toimi lähes 20 vuotta. Kuva VKSV

syöttäjäorganisaation väliasteen ja ylimmän tason järjestämisen uudella tavalla. Vajaata viikkoa myöhemmin eduskunnan oikeusasiamies **Jacob Söderman** jätti eduskunnalle edellisvuoden toimintakertomuksensa, jossa myös kiinnitettiin huomiota tarpeeseen uudistaa syyttäjälaitos.

Uudistamista kaipasi muun ohella johtaminen.

Uudistamista kaipasi muun ohella johtaminen. Kun se oli oikeuskanslerin alaisuudessa painottunut syyttäjien koulutukseen ja valvontaan, yleisempi kehittäminen ja toisaalta tarttuminen yksittäisiin syyteharkintoihin oli jäänyt vähemmälle.

LÄÄNEISSÄ SYTTIVÄT POLIISIT

Syyttäjien väliportaan eli lääninsyyttäjien esimiesasemaa oli koitettu selkeyttää jo 1985 annetulla asetuksella. Ideana oli ollut, että syyteharkinnan ja syytteiden ajamisen hoitavat paikallistason syyttäjät itsenäisesti. Vakavissa ja laajoissa jutuissa lääninsyyttäjän piti katsoa olan yli ja varmistaa, että asialle saatiin riittävän kokenut ja asiantunteva syyttäjä. Se onnistui vaihtelevasti.

Lääninsyyttäjät olivat lääninpoliisineuvoksia ja poliisitarkastajia. Enemmän osan syytteistä ajoivat kuitenkin apulaispoliisitarkastajat, koska muiden aika kului poliisin toimien ja hallinnon johtamiseen. Ennen vuotta 1959 perustetuissa niin sanotuissa vanhoissa kaupungeissa oli raastuvanoikeudet, joissa syytteitä ajoivat kaupunginviskaalit. Lääninsyyttäjät eivät juuri kajonneet kaupunginviskaalinvirastojen toimintaan.

Valtakunnansyyttäjänvirasto muutti Helsingin Lintulahteen 27.2.2017. Viraston tilat remontoitiin oikeusministeriön toimitalakonseptin mukaiseksi monitilaympäristöksi. Kuva Senaatti, Suomen Ilmakuva Oy

Oikeuskanslerinviraston syyttäjäosastolla työskenteli seitsemän henkilöä: viisi lakimiesesittelijää sekä koulutus- ja osastosihteerit. Nuorempi oikeuskanslerinsihteeri Jorma Kalske (vas.) siirtyi Turun johtavaksi syyttäjäksi vuonna 1987. Kuvassa Kalskeen läksiäiskahvilla näkyvät kansliapäällikkö Erkki Hietaniemi, osastopäällikkö Martti Jaatinen, apulaisoikeuskansleri Jukka Pasanen ja koulutussihteeri Annikki Alhava. Kuva Oikeuskanslerinvirasto, kuvaaja Saku Utriainen

Kaikkiaan poliisin toimiminen syyttäjänä oli periaatteellisesti pulmallista.

Lääninsyyttäjät olivat läänin- poliisineuvoksia ja poliisitarkastajia.

Oma vaikutuksensa itsenäisen syyttäjälaitoksen perustamiseen oli 1990-luvun alkupuolella rakennetulla kihlakuntaudistuksella.

Valtion paikallishallintoa muutettiin jakamalla maa kihlakuntiin, joista jokaiseen tuli toiminnallisesti mahdollisimman itsenäinen poliisi-, syyttäjä- ja ulosottoyksikkö.

Osana muutosta oli esitys laiksi kihlakunnansyyttäjistä, mutta se raukesi. Joka tapauksessa syyttäjien asema itsenäistyi muutoksessa. Samalla 233 syyttäjäpiiriä kutistui 95 kihlakunnaksi.

Syyttäjälaitos kypsä uudistumaan

Helsingin Sanomat 6.4.1995

Oikeuskanslerin ja lääninsyyttäjän asema syyttäväviranomaisena oli ongelmallinen
Suomi saa valtakunnansyyttäjän

Helsingin Sanomat 14.8.1996

Nimitykset presidentin esittelyssä perjantaina
**Martti Jaatinen nousee
toiseksi supersyyttäjäksi**

Ilta-lehti 5.6.1997

ROL MULLISTI KÄSITTELYN

Vielä on 1990-luvulta esiteltävä yksi syyttäjien asemaan suuresti vaikuttanut muutos, rikosoikeudenkäynnin uudistaminen.

Oikeusministeriössä oli syksyllä 1994 valmistunut luonnos rikosasioiden käsittelyn uudistamisesta alioikeuskäsittelyssä. Haluna oli saada rikosasiat hoidetuksi suullisesti, välittömästi ja keskitetysti yhdessä pääkäsittelyssä. Sama oli tehty jo riita-asioille.

Muutos korosti syyttäjän roolia oikeudenkäynnissä. Syytteen nostaminen jäi ensi sijassa syyttäjälle, jolle myös tuli suuri vastuu käsittelyn etenemisestä.

Kaikkiaan rikosasioiden oikeudenkäyntien muuttuminen vaati syyttäjiltä selvästi entistä enemmän valmistelua ja osaamista. Yhteistyötäkin piti osata tehdä, niin asianosaisten kuin esitutkinnan tehneen poliisin ja asian lopulta ratkaisevan kihlakunnanoikeuden kanssa.

TOIMIKUNNAN TAHTO TOTEUTUI

Kaikki Jukka Pasasen toimikunnan mietinnön keskeiset esitykset toteutuivat. Lopputulos oli valtakunnansyyttäjä **Matti Kuusimäen** mukaan hyvä.

”Syyttäjien riippumattomuus kirjattiin perustuslakiin, oikeusministeriön alle perustettiin itsenäinen keskusvirasto. Valtakunnansyyttäjä ei raportoi ministerille, eikä hänen tarvitse kuunnella oikeusministeriötä edes ohjeita annettaessa.”

Suomen ensimmäiseksi valtakunnansyyttäjäksi nimitetty Matti Kuusimäki totesi aika pian valintansa jälkeen, että organisaatioyksiköitä on muutettava paremmin toimintaa tukeviksi, toisin sanoen yksikkökokoja oli suurennettava. Kuva Mauri Ratilainen

Justitiekanslern avstår från makten

Sekreteraren för åklagarkommissionen använde orden sparsamt men omsorgsfullt: "I betänkandet föreslås att den högsta åklagarens uppgifter överförs från justitiekanslern i statsrådet till riksåklagaren."

Enligt förslaget skulle statsåklagarna sköta åtalsprövningen för de brott som är viktigast ur samhällets synvinkel. På presentationsbladet för kommissionens betänkande sägs direkt också att man måste avstå från "den nuvarande åklagarorganisationen med tre nivåer".

Med nuvarande avsågs året 1995. Den kommission som biträdande justitiekansler **Jukka Pasanen** ledde fick sitt betänkande klart i slutet av mars, efter en förlängning av tidsfristen med tre månader.

Arbetet hade pågått i ett drygt år och slutresultatet var enhälligt. Åklagarväsendet skulle bli självständigt och mellannivån med åklagare omorganiseras.

Riktlinjerna fick redan tidigt ett omfattande stöd, eftersom i kommissionen fanns representerade hela kedjan inom rättsvården från poliser till åklagare och från domstolar till laglighetsövervakningen. Advokaterna, justitieministeriet och vetenskaps-samfundet var också representerade.

Statsrådets justitiekansler var den högsta åklagaren ända tills det nuvarande åklagarväsendet uppstod. Justitiekanslersämbetets åklagaravdelning verkade då i statsrådsborgen. Bild Justitiekanslersämbetet, fotograf Saku Utriainen

Senare steg tre av männen som deltagit i kommissionens arbete – **Jorma Kalske, Matti Nissinen** och **Petri Jääskeläinen** – till ledande platser inom Riksåklagarämbetet.

TIDEN KRÄVDE EN FÖRÄNDRING

I Finland hade den högsta åklagarens uppgift med stöd av regeringsformen sedan början av självständighetstiden hört till justitiekanslern. Maktfördelningens rötter fanns ännu djupare, i befattningsbeskrivningen för prokuratorns tjänst. Överföringen av den högsta åklagarens roll till en ny aktör var en stor, principiell förändring, som emellertid hade många fler förespråkare än motståndare.

Justitiekanslerns arbetsmängd hade vid ingången till 1990-talet ökat avsevärt. Samtidigt hade man börjat ifrågasätta justitiekanslerns oberoende som åklagare, eftersom uppgifterna i statsrådet hade nära koppling till det högsta politiska beslutsfattandet och utnyttjandet av den verkställande makten.

Åklagarkårens roll i straffprocessen hade förändrats och höll ytterligare på att förändras. Motstridigt verkade också justitiekanslerns roll som laglighets-

Överföringen av den högsta åklagarens roll till en ny aktör var en stor, principiell förändring.

Riksåklagarämbetet påbörjade sin verksamhet 1.12.1997 i statens ämbetshus i Helsingfors på adressen Albertsgatan 25 A, där det verkade i närmare 20 år. Bild RÅÄ

övervakare. Justitiekanslern övervakade vid sidan av åklagarna också domstolarna och advokaterna.

Vid sidan av det övriga behövde ledningen reformeras.

Den egentliga impulsen till reformen gav justitiekansler **Jorma S. Aalto** hösten 1993 genom att till statsrådet sända ett brev, där han föreslog att man borde överväga en omorganisering av åklagarorganisationens mellannivå och den högsta nivån. En knapp vecka senare lämnade riksdagens justitieombudsman **Jacob Söderman** till riksdagen föregående års verksamhetsberättelse, i vilken också uppmärksammades behovet av att reformera åklagarväsendet.

Vid sidan av det övriga behövde ledningen reformeras. Under justitiekanslerns ledarskap betonades utbildningen och övervakningen av åklagarna, den mer allmänna utvecklingen och ingripandet i enskilda åtalsprövningar fick mindre uppmärksamhet.

I LÄNEN VAR POLISER ÅKLAGARE

Den förordning som getts redan 1985 hade haft som mål att förtydliga åklagarnas mellannivå, dvs. länsåklagarnas chefsställning. Tanken hade varit att åklagare på lokal nivå självständigt sköter åtalsprövning och drivande av åtal. I allvariga och stora mål skulle länsåklagaren säkerställa att en tillräckligt erfaren och sakkunnig åklagare tog hand om ärendet. Det lyckades med varierande framgång.

Riksåklagarämbetet flyttade till Fågelviken i Helsingfors 27.2.2017. Ämbetets utrymmen renoverades till flexkontor enligt justitieministeriets lokalitetskoncept. Bild Senaatti, Suomen Ilmakuva Oy

På justitiekanslersämbetets åklagaravdelning arbetade sju personer: fem juristföredragande samt utbildnings- och avdelningssekreterare. Den yngre justitiekanslerssekreteraren Jorma Kalske (till vänster) blev ledande åklagare i Åbo år 1987. På bilden Kalskes avskedskafe med kanslichef Erkki Hietaniemi, avdelningschef Martti Jaatinen, biträdande justitiekansler Jukka Pasanen och utbildningssekreterare Annikki Alhava. Bild Justitiekanslersämbetet, fotograf Saku Utriainen

Länsåklagarna var länspolisråd och polisinspektörer. Biträdande polisinspektörer drev emellertid den största delen av åtalen, eftersom de andra var upptagna med att leda polisens verksamhet och förvaltningen. I så kallade gamla städer som grundats före år 1959 fanns rådstuvurätter där åtalen drevs av stadsfiskaler. Länsåklagarna blandade sig knappast alls i verksamheten vid stadsfiskalsämbetet.

Länsåklagarna var länspolisråd och polisinspektörer.

Sammantaget var det principiellt problematiskt att polisen verkade som åklagare.

Häradsreformen som genomfördes i början av 1990-talet bidrog för egen del till att det självständiga åklagarväsendet grundades.

Statens lokalförvaltning ändrades genom att dela landet i härad, där varje härad funktionsmässigt fick en så självständig polisinställning, åklagar- och utskökningsavdelning som möjligt. I reformen ingick en proposition om lag om häradsåklaga-

re, men den förföll. Hur som helst så fick åklagarna en självständigare roll genom reformen. Samtidigt minskades antalet åklagardistrikt från 233 till 95 härader.

BRL OMVÄLVDE BEHANDLINGEN

Ytterligare bör från 1990-talet presenteras reformen av rättegångsförfarandet, som inverkade stort på åklagarnas ställning.

Matti Kuusimäki, som utnämnts till Finlands första riksåklagare konstaterade ganska snabbt efter utnämningen att organisationsenheterna måste ändras för att bättre stöda verksamheten, m.a.o. enheterna måste förstoras. Bild Mauri Ratilainen

Under hösten 1994 hade i justitieministeriet färdigställts ett utkast om en reformering av behandlingen av brottmål vid underrättsförfarande. Målet var att kunna behandla brottmål muntligen, omedelbart och centraliserat vid en huvudförhandling. Detsamma hade redan gjorts med tvistemål.

Reformen betonade åklagarens roll i en rättegång. Det var i första hand åklagaren som skulle väcka åtal, och som också fick ett stort ansvar för att behandlingen framskred.

Sammantaget krävde reformen av rättegångar vid brottmål klart mer förberedelse och kompetens av åklagarna än förut. Det var också viktigt att åklagaren kunna samarbeta, såväl med parterna som med den polis gjort förundersökningen och med den häradsrätt som slutligen avgjorde målet.

KOMMISSIONENS VILJA FÖRVERKLIGADES

Samtliga centrala förslag i det betänkande som Jukka Pasanens kommission presentade förverkligades.

Matti Kuusimäki anser att slutresultatet var gott.

”Åklagarnas oberoende skrevs in i grundlagen, under justitieministeriet grundades ett självständigt centralt ämbetsverk. Riksåklagaren rapporterar inte till ministern, och behöver inte lyssna på justitieministeriet ens när anvisningar ges.”

Sammantaget krävde reformen av rättegångar vid brottmål klart mer förberedelse och kompetens av åklagarna än förut.

De nordiska riksåklagarna möttes på Åland år 2014. Representanter från hela Skandinavien var på plats. Bild Akkusastooris arkiv

ÅLAND OCH SÄRSKILDA STADGANDEN

Christer Lundström

Åland fick ett eget landskapsåklagarämbete redan i slutet av 1970-talet. Man avskaffade de tidigare länsmännen 1980. Från dess har Åland haft en egen landskapsåklagare, landskapsfogde och polischef som var och en haft hela landskapet som sitt verksamhetsområde.

Att fungera som åklagare på Åland har innehållit sina egna utmaningar. Åland har egen lagstiftning på flera vardagliga områden såsom trafik, jakt och fiske. Även allmän ordning hör till landskapets lagstiftningsbehörighet.

De åländska bestämmelserna avviker på många punkter från rikslagstiftningen. Detta har förutsatt att åklagarna har varit väl insatta i den åländska lagstiftningen.

En extra krydda kom till med den nuvarande självstyrelselagen som trädde i kraft vid ingången av år 1993. Då fick Åland rätt att stifta egna straffbestämmelser även för brott på vilka det kan följa fängelse. Detta gäller på de rättsområden där landskapet har egen lagstiftningsbehörighet. Tidigare hade landskapet endast rätt att stifta egna straffbestämmelser gällande bötesbrott. Ytterligare stadgade man i övergångsbestämmelserna att om inte landskapet har stiftat egna straffbestämmelser för sådana här brott, skall de straffbestämmelser i rikslagstiftning, som var gällande vid ingången av år 1993, tillämpas på Åland.

Det sistnämnda ledde bland annat till att det länge rådde oklarhet om vilket stadgande som skulle gälla på Åland beträffande grovt rattfylleri. Detta sedan man i rikslagstiftningen sänkt promillegränsen från 1,5 till 1,2. Åsikterna var delade mellan de olika tingsdomarna på Åland. Det dröjde några år innan högsta domstolen slutligen slog fast att den tidigare gränsen på 1,5 promille fortfarande gällde på Åland. Sedermera fick Åland egen lagstiftning som sänkte gränsen till 1,2.

Motsvarande frågeställningar har väckts bland annat gällande motstånd mot ordningsman och senast gällande körförbudets längd på Åland. De sistnämnda är som bäst föremål för prövning i högsta domstolen sedan Åbo hovrätt med ett omröstningsavgörande 4–3 har åsidosatt den åländska lagstiftningen om att körförbudet bör uppgå till minst två år och utdömt ett kortare körförbud.

Allt detta medför att det utgör en intressant och utmanande uppgift att verka som åklagare på Åland.

Syyttäjiä ajaa pyrkimys oikeuden- mukaisuuteen

Syttäjistä tuli syyttäjälaitoksen itsenäistymisen ansiosta keskeinen toimija suomalaisessa rikosprosessissa. Uusi rooli piti ensin opetella ja vakiinnuttaa ja pyrkiä sitten vahvistamaan sitä.

Alkuvuosina käynnisteltiin uutta Valtakunnansyyttäjänvirastoa ja tehtiin sitä tunnetuksi. Samalla henkilöstöä muovattiin. Syyttäjät olivat päätoimisia, mutta eivät saaneet keskittyä pelkästään vastaajalle epäedullisten seikkojen esittämiseen. Oikeudessa piti korostetusti ryhtyä tuomaan näkyviin myös esitutkinnassa selvitettyjä, vastaajan puolesta puhuvia seikkoja. Toimistohenkilökunta alkoi päästä eroon yhtenäisten kihlakunnanvirastojen hallinnon epätarkoituksenmukaisuudesta.

Alusta lähtien kehittämisen kohteeksi nähtiin syyttäjälaitoksen organisaatio. Apulaisvaltakunnansyyttäjäksi nimitetty **Martti Jaatinen** sanoo, että syyttäjälaitoksen uudistamisen ”lopputehtävä” 1990-luvulla oli Valtakunnansyyttäjänviraston organisaation luominen. Val-

mista mallia ei ollut, mutta pohja löytyi Oikeuskanslerinvirastosta, jossa ylimmän syyttäjän eli oikeuskanslerin esikuntana oli vuodesta 1978 lähtien toiminut syyttäjäsasto.

Syyttäjistä tuli syyttäjälaitoksen itsenäistymisen ansiosta keskeinen toimija suomalaisessa rikosprosessissa.

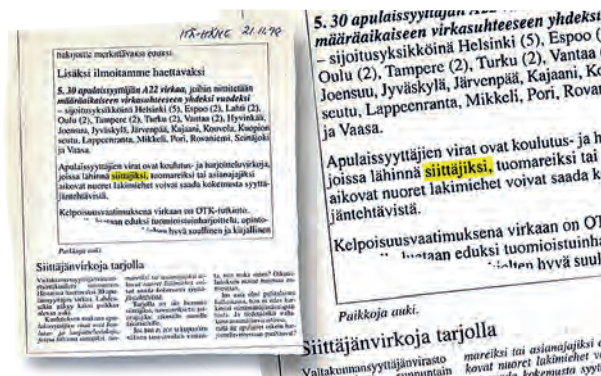
Apulaisvaltakunnansyyttäjä
Martti Jaatinen oli lähes 35 vuotta
syyttäjälaitoksen palveluksessa ja
vaikutti merkittäväällä tavalla laitok-
sen ohjaukseen, kehittämiseen ja
johtamiseen. Kuva vuodelta 1998,
Lehtikuva

”Kun syyttäjäosasto lakkautettiin Valtakunnansyyttäjänvirastoa perustettaessa joulukuun alussa 1997, suurin osa osaston virkamiehistä siirrettiin uuteen virastoon”, Jaatinen sanoo.

Valtakunnansyyttäjän tehtävät määritellään perustuslaissa, mutta vain yleisellä tasolla. Tehtävien suuren määrän sekä virkamatkojen ja lomajärjestelyjen vuoksi ylimmän syyttäjän toimivaltaa pantiin käyttämään kaksi virkamiestä, valtakunnansyyttäjä ja apulaisvaltakunnansyyttäjä. Tehtävät oli järjestetty samaan tapaan kuin Oikeuskanslerinvirastossa ja eduskunnan oikeusasiamiehen kansliassa.

Valtakunnansyyttäjänvirasto julisti vuonna 1998 haettavaksi 20 apulaissyyttäjän virkaa. Haku-ilmoitukseen oli kuitenkin livahtanut painovirhe, syyttäjälaitokseen haettiin apulaissiittäjiä. Viraston johto kuuli kömmähdyksestä Kiinan-matkallaan. Ilmoitus oli herättänyt niin hilpeyttä kuin järkytystäkin. Kuva Yle

Syyttäjälaitoksessa on vieraillut useita arvovaltaisia vieraita. Tasavallan presidentti Martti Ahtisaari tutustui Valtakunnansyyttäjänvirastoon pian sen perustamisen jälkeen keväällä 1998. Hänet vastaanottivat apulaisvaltakunnansyyttäjä Martti Jaatinen ja valtakunnansyyttäjä Matti Kuusimäki (takana). Vuonna 2001 syyttäjälaitoksessa vieraili tasavallan presidentti Tarja Halonen. Kuva VKSV

Valtakunnansyyttäjänvirastossa ylimpien virkamiesten toimivallan käyttö määriteltiin työjärjestyksellä. Olennaista oli se, että valtakunnansyyttäjä määrää keskinäisestä työnjaosta, mutta apulaisvaltakunnansyyttäjä ratkaisee tehtäviinsä kuuluvat asiat itsenäisesti. Päällikölle kuuluivat lähinnä hallintoasiat, kuten syyttäjien nimitykset ja koulutus. Apulaisvaltakunnansyyttäjän ratkaistaviksi kuuluivat syytemääräykset ja kantelut sekä joukko hallintoa ja valvontaa koskevia asioita.

Paikallistasolla piirien ja yksiköiden koot olivat kovin pieniä, yhtenäisvirastojen hallinto epätarkoituksenmukaista ja oikeudellinen ja hallinnollinen jaotus epäyhtenäistä.

Jo vuonna 1998 tavoitteeksi asetettiin sellaiset yksiköt, joissa on riittävä syyttämisen ammattitaito ja erityisasiantuntemus, joissa esteellisyydet ja sijaisuudet voidaan hoitaa omin voimin ja joissa kaikkien resurssien käyttö on tarkoituksenmukaista.

Jo riippumattoman syyttäjälaitoksen synnyttämisen yhteydessä päästiin eroon kolmiportaisuudesta eli työnjaosta oikeuskanslerin, lääninsyyttäjien ja paikallisten syyttäjien kesken. Lääninsyyttäjien katoaminen välistä oli edistystä, mutta haittojakin jäi. Valtakunnansyyttäjänviraston alla oli yhä 78 paikallisyksikköä.

Tällaisessa rakenteessa tulosjohtaminen oli hankalaa. Valtakunnansyyttäjän ja sen viraston keskeiseksi tehtäväksi otettiin paikallistason syyttäjän toiminnan tukeminen ja kehittäminen. Ensimmäisen kahden vuoden aikana tehtiin seurantakäynnit kaikkiin paikallissyyttäjien toimipaikkoihin.

Käytännön pulmiakin ilmeni, kuten apulaisvaltakunnansyyttäjä Martti Jaatinen vuosikertomuksessa 1998 kuvaili: ns. **Ulf Sundqvistin** jutussa valtakunnansyyttäjä joutui ottamaan harkittavaksi valtiosyyttäjän jo ratkaiseman asian ja päätyi erilaiseen lopputulokseen.

”Menettely on juridisesti ja asiallisesti täysin moitteeton, mutta on omiaan vähentämään syyttäjän toiminnan yleistä luotettavuutta, kun samasta virastosta samassa asiassa saadaan erilaisia ratkaisuja”, Jaatinen kirjoitti.

VIRASTOJA KOOTTIIN YHTEEN

Kymmenien syyttäjäyksiköiden toimintaa koetettiin yhdenmukaistaa sekä ohjauksella että muuttamalla lainsäädäntöä. Kun jälkimmäiset eivät edenneet, muutokset hoidettiin hallinnollisin keinoin. Vuoden 2003 alusta perustettiin 16 yhteistoiminta-aluetta, mikä peitelystä tarkoitti liian pieniksi koettujen syyttäjälueiden yhdistämistä. Rinnalle luotiin avainsyyttäjärjestelmä ja kehitettiin muun muassa apulais-syyttäjä- ja alueryhmätoimintaa.

Pian syyttäjälaitoksen rakenne- ja resurssityöryhmä ehdotti, että yhteistoiminta-alueista muodostettaisiin uudet paikallisyksiköt. Vuoden 2006 lopulla tasavallan presidentti vahvisti syyttäjälaitoksen paikallisorganisaation uudistamista koskevat lait.

Tuloksena oli 15 alueellista virastoa, joiden päälliköillä oli riittävä toimivalta ohjata ja kehittää omaa aluettaan. Valtakunnansyyttäjänviraston näkökulmasta kokonaisuudesta tuli helpommin hallittava ja johdettava.

Vuonna 2007 manner-Suomen virastoja vähennettiin paketoimalla niitä en-

Valtakunnansyyttäjänviraston näkökulmasta kokonaisuudesta tuli helpommin hallittava ja johdettava.

Syyttäjälaitokseen muodostettiin vuoden 2013 alusta 16 yhteistoiminta-aluetta, joille määrättiin päälliköt aluksi kahden vuoden määräajaksi. Kuva VKSV

tistä suuremmiksi kokonaisuuksiksi. Esimerkiksi Itä-Suomeen jäi yksi virasto, kun Etelä-Savo, Pohjois-Savo ja Pohjois-Karjala yhdistettiin. Manner-Suomeen jäi 14 virastoa ja Ahvenanmaalle yksi. Palvelutoimistoja oli 50, mutta niitäkin karsittiin hiljalleen. Vuoden 2011 alusta mantereella oli enää 12 syyttäjänvirastoa ja 2014 alusta kymmenen.

Pitkän organisaatiomuutoksen eräänlainen ratkaisukohta oli toukokuu 2016. Oikeus- ja työministeri **Jari Lindström** linjasi silloin, että syyttäjälaitos toimintoinen järjestetään 2018 aikana yhdeksi virastoksi syyttäjien työn tehostamiseksi ja työprosessien yhtenäistämiseksi.

Syyttäjälaitos toimintoinen järjestetään 2018 aikana yhdeksi virastoksi syyttäjien työn tehostamiseksi ja työprosessien yhtenäistämiseksi.

Uuteen syyttäjälaitokseen tulee Valtakunnansyyttäjänviraston tilalle keskuhallintoyksikkö ja sen alle viisi syyttäjäaluetta, jotka enimmäkseen vastaavat syyttäjälaitoksen operatiivisesta toiminnasta.

Parikymmentä vuotta kestänyt muovaus on valmis.

Avainsyyttäjärjestelmä otettiin käyttöön vuonna 2000. Avainsyyttäjät erikoistuivat tiettyihin rikostyyppisiin ja toimivat oman alansa kouluttajina muille syyttäjille. Kuvassa ympäristörikosten avainsyyttäjät opintomatalla Norjassa vuonna 2004. Kuva VKSV

Syyttäjälaitoksen ohjausryhmä kokoontui ensimmäisen kerran 1.11.2006 Valtakunnansyyttäjänvirastossa. Ryhmään kuuluivat valtakunnansyyttäjä, apulaisvaltakunnansyyttäjä, VKSV:n yksiköiden päälliköt, valtiosyyttäjien edustaja, Helsingin johtava kihlakunnansyyttäjä, kolme yhteistoiminta-alueen päällikköä, ohjausryhmän pääsihteerinä toimiva valtiosyyttäjä, VKSV:n tiedottaja ja valtakunnansyyttäjän sihteeri. Kuva VKSV

VAUHTI KULUTTI IHMISIÄ

Kova alkutahti herätti huolta syyttäjälaitoksen henkilöstön jaksamaisesta. Jo 1999 teetettiin koko maan ja kaikki henkilöstöryhmät kattava tutkimus, joka ei antanut aihetta suureen huoleen. Kuitenkin jo seuraavana vuonna Valtakunnan-syyttäjänvirastossa arvioitiin, että ”työuupumus on meillä todellinen ongelma”.

Syyttäjien ja toimistoväen uupumista hoitaneet työterveyslääkärit olivat laitoksen johdon kanssa huolissaan. Paineiden nähtiin johtuvan syyttäjälaitoksen voimavarojen riittämättömyydestä. Kenelläkään ei ollut velvollisuutta uupua töidensä alle. Niin kuitenkin kävi yhä useammalle.

Vuoteen 2005 mennessä sairauspoissaolot kasvoivat jyrkästi, melkein 40 prosenttia vuoteen 2002 ja 17,5 prosenttia vuoteen 2004 verrattuna. Etenkin pitkät sairauspoissaolot olivat kasvaneet voimakkaasti: vuoteen 2002 verrattuna 151 prosenttia ja 2004 verrattuna 77,4 prosenttia.

Valtiokonttori palkitsi Salpausselän syyttäjänviraston Kaiku-palkinnolla vuonna 2015. Palkinto on Valtiokonttorin myöntämä tunnustus sellaiselle valtion organisaatiolle tai työyhteisölle, joka on suunnitelmallisesti ja tuloksia tuottavasti kehittänyt työhyvinvointia ja työsuojelua.

Kuva Valtiokonttori, kuvaaja Lauri Rotko

Yhteensä sairauspoissaoloja oli vuonna 2005 peräti 4 759 päivää. Se merkitsi yli 20:ta henkilötyövuotta eli noin neljän prosentin poistumaa henkilötyövuosista. Seuraavana vuonna sekä pitkien että muiden sairauspoissaolojen määrä alkoi vähetä, mutta työtyytyväisyysindeksi laski vielä parin vuoden ajan.

Kenelläkään ei ollut velvollisuutta uupua töittensä alle. Niin kuitenkin kävi yhä useammalle.

Henkilöstön väsyminen oli suorassa yhteydessä organisaation muuttumiseen. Sen seurauksena oli odotettavissa muutoksia henkilöstörakenteeseen ja resurssipainotuksiin. Myös uusi palkkausjärjestelmä ja valtion tuottavuusohjelma painoivat.

Vointi syyttäjälaitoksessa alkoi parantua, kun organisaatiomyllerrys oli toteutunut ja ihmiset löytäneet uudet paikkansa.

LAAJA KOULUTUS TOI OSAAJIA

Uusi syyttäjälaitos tarvitsi osaavia ihmisiä. Kokonaan uusia tuli palkkaamalla, ja virassa jo olleille ryhdyttiin tarjoamaan koulutusta.

Johtavat kihlakunnansyyttäjät alkoivat heti 1999 kokoontua ”päällikköpäiville” kahdesti vuodessa. Pari vuotta myöhemmin aloitettiin johtamiskoulutus, jota on sittemmin jatkuvasti kehitetty.

Toimistohenkilökunta sai osansa koulutuksesta. Se liittyi paljolti tietotekniiseen kehitykseen, mutta myös työnkuvan ja yleisemmin työprosessien muuttumiseen.

Syyttäjien koulutusta oli kehitetty jo Oikeuskanslerinviraston johdolla, koska se nähtiin ammattitaidon avaintekijäksi. Valtakunnansyyttäjänviraston perustamisen jälkeen keskeiseen rooliin nousi pitkäaikainen koulutussuunnittelija **Annikki Alhava**, joka kehitti ja järjesti hyvin monenlaista koulutusta.

Oikeudenkäyntimenettelyn muuttuminen herätti 2000-luvun alussa pohtimaan tarvetta kehittää syyttäjien suullisen viestinnän ja ilmaisun taitoja. Alhava ja valtiosyyttäjä **Pekka Koponen** rakensivat Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen kanssa syyttäjille kolmipäiväisen, simuloidun oikeudenkäyntiharjoituksen, eräänlaisen puheklinikan. Se kohensi huomattavasti syyttäjien valmiuksia toimia suullisessa prosessissa.

Päälliköitten kokous Itä-Suomen syyttäjänvirastossa vuonna 2008. Ensimmäisen kerran johtavat kihlakunnansyyttäjä kokoontuivat päällikköpäiville vuonna 1999. Kuva Itä-Suomen syyttäjänvirasto

Kahdessakymmenessä vuodessa syyttäjälaitokseen on rakennettu laaja koulutusohjelma, jossa on kuusi osiota: *Syyttäjän startti*, *Syyttäjäntyön ytimessä*, *Moniosaajasyöttäjän koulutus*, *Syyttäjän erikoistumisjärjestelmä*, *Kansainväliset asiat* sekä *Syyttäjän sihteeri*.

Vuosittain syyttäjälaitos tarjoaa henkilöstölleen satakunta koulutuspäivää. Ne koostuvat sekä yleisistä ja ajankohtaisista tarpeista että yksilöllisistä jaksosta. Osa koulutuksesta toteutetaan yhteistyössä esimerkiksi oikeusministeriön, yliopistojen ja poliisin kanssa.

Syyttäjän startti aloittaa uuden syyttäjän koulutuksen. Tavallisesti se hoideetaan apulaissyöttäjän määräaikaisen, puolen vuoden mittaisen jakson aikana. Kyse on kattavasta perehdyttämisestä syyttäjän työhön, ja se koostuu verkkokurssista, perehdyttämisohjelmasta, koulutuspäivistä ja työssä oppimisesta. Kullekin apulaissyöttäjälle on nimetty henkilökohtainen tutor ja esimies.

Opiskelu jatkuu kuudella Syyttäjäntyön ytimessä -koulutusohjelman syventävällä jaksolla, joilla kasvatetaan jo syyttäjänä toimineiden perusosaamista. Aiheina ovat muun muassa syyttäjän rooli ja asema rikosprosessissa, esitutkintayhteistyössä ja pääkäsittelyssä sekä viestintä. Jatko- ja syventävä koulutus toteutetaan näiden kurssien pohjalta.

Oikeuskansleri Risto Leskinen nimitti suunnitteluryhmän pohtimaan syyttäjien koulutusta vuonna 1978. Siihen kuuluivat koulutussuunnittelija Annikki Alhava (vas.), kaupunginviskaali Jarmo Rautakoski, lääninpoliisineuvos Teuvo Ikonen, kaupunginviskaali Ritva Santavuori, poliisiylitarkastaja Pertti Virolainen, kaupunginviskaali Pekka Noronen ja nimismies Timo Mäki sekä koulutussuunnittelija Eva Launos. Suunnitteluryhmän puheenjohtajana toimi Santavuori. Kuva Akkusastoorin arkisto

Koulutusohjelman suorittaminen sekä varmistaa syyttäjän asiantuntemusta että vahvistaa hänen ammatillista identiteettiään. Myös ymmärryksen omasta roolista rikosprosessiketjussa tulisi kasvaa.

Perustavien koulutusohjelmien jälkeen syyttäjän edessä on moniosaajan osaamispolku, jolla kuljetaan kahden vuoden sykleissä kohti syvää osaamista. Moniosaajan opintokokonaisuuksia on kolme. Ensimmäisessä ovat muun muassa huumausaine-, tietotekniikka- ja väkivaltarikokset. Toisessa käsitellään muun ohella ympäristö-, vero- ja viharikoksia sekä järjestäytyntä rikollisuutta, ihmiskauppaa ja laitonta maahantuloa. Kolmanteen moniosaajan osaamisalueeseen kuuluvat muun muassa kyberrikollisuus, vaativat työrikokset ja sananvapausasiat.

Vuodesta 2018 lukien syyttäjä voi erikoistua jatko-opinnoissa kolmeen eri aihealueeseen, jotka ovat talouselämä, henkilöt ja turvallisuus. Muutos tarkoittaa jo voimassa olevan erikoissyyttäjärjestelmän uudistamista. Päällikköviroissa toimiville syyttäjille on tarjolla johtamiskoulutusta.

Ensimmäinen syyttäjäkurssi järjestettiin Oikeuskanslerinvirastossa alkuvuonna 1979.
Kuva Oikeuskanslerinvirasto

Syyttäjien peruskurssille 2012–2013 osallistuneet Albertinkadulla. Kuva VKSV

Kaiken rinnalla kulkevat kansainvälisiä asioita koskeva ja toimistohenkilökunnan työtä tukeva koulutus. Syyttäjille on tarjolla vaihto-ohjelmia, joiden avulla voi hankkia kansainvälistä osaamista ja kielitaitoa. Syyttäjien sihteerit puolestaan saavat koulutusta, joka tukee monipuolistunutta toimenkuvaa ja auttaa hallitsemaan muuttuvaa työympäristöä sekä uusia tietojärjestelmiä.

Syyttäjälaitoksessa on järjestetty omaa koulutusta kunniakkaat 40 vuotta. Nykyinen koulutustila tarjoaa modernin oppimisympäristön. Luokka on suunniteltu niin, että tilaa voi muunnella nopeasti opetusmetodin mukaan. Kuva VKSV

MATTIEN JOHDOLLA

Syyttäjälaitoksen johdossa on kahden vuosikymmenen aikana ollut kaksi Mattia, Kuusimäki ja Nissinen, sekä maaliskuusta 2017 lähtien määräaikaisesti valtakunnansyyttäjän virkaa hoitanut apulaisvaltakunnansyyttäjä **Raija Toiviainen**.

Mattien kesken vaihto tapahtui keväällä 2010, kun Kuusimäki siirtyi eläkkeelle. Seuraajaksi valittu Matti Nissinen erottaa syyttäjälaitoksen kahdesta vuosikymmenestä kaksi linjaa, kaksi selvästi erottuvaa kehityskulkua.

Syyttäjälaitoksen johdossa on kahden vuosikymmenen aikana ollut kaksi Mattia, Kuusimäki ja Nissinen.

”Yhtäällä on ’syyttäjäyyden’ selkeyttäminen, mikä on syyttäjän tehtävä yhteiskunnassa ja rikosprosessissa, toisaalla organisaatiomuutokset ja muu uudista-

Johtava kihlakunnansyyttäjä Irma Rosenius-Sutela ja toimistosiihteeri Anne Renlund keskustelemassa Kouvolan ja Kotkan syyttäjäyksiköiden työtavoista vuonna 2004. Kuva Akkusastoorin arkisto

minen. On siis syyttäjän toiminnan kehittyminen ja syyttäjälaitoksen kehittyminen”, Nissinen sanoo.

Syyttäjän toiminnan kehittäminen oli Kuusimäen aikana vahvempaa, Nissinen taas on enemmän painanut organisaation uudistamisen ja johtamisen kehittämisen kanssa. Kuusimäki teki paljon työtä kriminaalipolitiikan alalla ja syyttäjän roolin kohentajana, Nissinen on tuntenut vetoa hallintotyöhön.

Eroa voi myös kuvata sanomalla, että Kuusimäki johti valtakunnan syyttäjänvirastoa, Nissinen taas valtakunnansyyttäjän virastoa.

Linjaukset eivät silti johdu pelkästään henkilöistä, sillä muutokset kulkevat muutenkin eri tahtiin.

”Esimerkiksi syyttäjän työssä voi tapahtua suuria muutoksia ilman, että organisaatio kehittyy, ja päinvastoin”, Nissinen sanoo.

”Pitäisi osata vaikuttaa yhtä aikaa yhteiskuntaan ja lainsäädäntöön. Organisaatiopuolella pelikenttä on kuitenkin vapaampi kuin syyttäjien työssä.”

Syyttäjälaitos on saanut osansa valtionhallinnon tuottavuusvaatimuksista ja taloudellisista raameista, mutta syyttäjät ovat Nissinen mukaan olleet suoja-
sa. Kun rahaa on ollut vähemmän, juttujen ratkaisemiseen on mennyt enem-
män aikaa, mutta ratkaisuja on koko ajan tehty.

”Kaukaa katsoen syyttäjälaitos näyttää samalta eri aikoina. Sisältä huomaa,
että laitos on vain kuori sille, mitä tapahtuu ja mitä tehdään.”

Matti Nissinen jäi maaliskuussa 2017 omasta aloitteestaan virkavapaalle hä-
nen virkatoimiinsa liittyvän rikosepäilyn takia. Apulaisvaltakunnansyyttäjä
Raija Toiviainen ryhtyi sijaisena hoitamaan valtakunnansyyttäjän tehtäviä.

Elokuun lopussa 2017 apulaisoikeuskansleri nosti Nissistä vastaan syytteen
virkavelvollisuuden rikkomisesta. Oikeusministeriö pidätti Nissisen virantoi-
mituksesta, ja tasavallan presidentti nimitti Toiviaisen määräaikaiseksi val-
takunnansyyttäjäksi 11.9.2017 lukien siihen saakka, kunnes Nissisen virka-
asemaan liittyvä tilanne on ratkennut. Valtakunnansyyttäjä Toiviainen puo-
lestaan nimitti valtiosyyttäjä **Jukka Rappen** vastaavaksi ajaksi määräaikai-
seksi apulaisvaltakunnansyyttäjäksi 1.10.2017 lukien.

Tätä julkaisua tehtäessä Nissisen rikosasian käsittely oli kesken.

MUUTOS KYSYY YHTEISVASTUUTA

Matti Nissinen on valtakunnansyyttäjänä ollut kiinnostunut johtamisesta ja
sen kehittämisestä. Perusteet löytyvät ihmisten kohtaamisesta ja toiminnan
muutoksista.

”Itseironisesti voisin sanoa, etten olisi päätenyt epäillyksi virkavelvollisuuk-
sieni rikkomisesta, ellen olisi tuntenut niin vahvaa vetoa kaikkien esimiesten
vuorovaikutuskäyttäytymisen kehittämiseen.”

”Hetimit kun ruvetaan muuttamaan rakenteita, tulee johtajuus esiin. Syyttäjälai-
toksessa on paikallisesti ollut usein vahvoja vetäjiä, jolloin on koettu, ettei
tarvita erityistä johtajuutta. Muutoksissa on usein nähty ennen muuta uhkia,
kuten lisätyötä.”

Nissinen mielestä muutosta täytyy synnyttää pitämällä yllä erikoissyyttäjien
järjestelmää ja muuta erityisosaamista. Tuottavuuspotentiaaliakin löytyy, ja
sitä pitää hyödyntää, mutta ei vain keskusjohtoisesti.

Koko syyttäjälaitoksen toimistohenkilökunnalle järjestettiin peruskoulutusta vuosina 1999–2001. Osastosihteeripäiviä alettiin järjestää vuonna 2004, ja niitä jatkettiin hallintosihteeripäivinä aina vuoteen 2016 asti. Kuvassa Keski-Suomen ja Länsi-Suomen sihteerit Vaasassa vuonna 2006. Kuva VKSV

”Syyttäjälaitoksella on hyvä olla keulakuvana valtakunnansyyttäjä, mutta siitä eteenpäin tehtäviä tulee delegoida. Viraston tehtävä on luoda edellytyksiä muiden onnistumiselle, ei näyttää mallisuorituksia.”

Toimistohenkilöstön hupeneminen on esimerkki tuottavuuteen liittyvistä muutoksista. Pienissä yksiköissä sihteerien suhdeluku oli suuri. Kun siirryttiin suuriin yksiköihin, toimistohenkilöstön määrä suhteessa syyttäjiin tuli suhteettomaksi.

Samalla sihteerien ja syyttäjien yhteistyössä on tehty eräänlainen silmukka. Vielä 1980-luvun alussa syyttäjät kirjoittivat itse syyte- ja valituskirjelmänsä – kirjoituskoneella ja kalkeeripaperin läpi useana kappaleena – sitten sihteerit ottivat tehdäkseen saman syyttäjien sanelusta. Nyt syyttäjät taas kirjoittavat syytteet itse, tosin tietokoneella.

”Rangaistusmääräysuudistus vähensi töitä, samoin postitus ja muu asiakirjojen käsittely on digitalisaation vuoksi vähentynyt. Nuoret syyttäjät osaavat tehdä itse paljon. Kaikki tämä on vähentänyt sihteerien tarvetta”, Nissinen kuvailee.

Henkilöstöpolitiikkaa on hoidettu pehmein keinoin eläköitymisten kautta kuten oikeushallinnossa yleensäkin. Silti uusiakin ihmisiä on tarvittu ja hyviä saatu. Sihteeri-ilmoitukseen on saattanut tulla sata hakemusta.

”Heitä on vielä vaikeampi valita kuin syyttäjiä, koska syyttäjät me usein jo tunnemme”, Nissinen sanoo. ”Joka tapauksessa osaamisen ohella tulee aina pala persoonallisuutta.”

KESKUSJOHTOISUUS RAVISTI TOIMISTOJA

Syyttäjälaitoksen sihteerien työ on itsenäistä, monipuolista ja vaativaa, sanoo pitkäaikainen syyttäjänsihteeri **Seija Paljakka**.

”Sihteerit ovat koulutettuja ja sitoutuneita. He myös pitävät työstään, mikä näkyy työtyytyväisyydessä. Vaihtuvuus on ollut erittäin vähäistä.”

Kovia mullistuksia sihteerit kuitenkin ovat työssään kokeneet. Uudet tietotekniset sovellukset vaativat jatkuvaa tietoteknisen osaamisen ylläpitämistä ja uusien toimintatapojen omaksumista. Organisaation ja toiminnan muutokset jatkuvat yhä. Lainsäädäntö muuttuu nopeasti, ja uusia tiedotteita ja ohjeistuksia tulee sähköpostiin jatkuvasti.

”Sihteereiltä odotetaan yhä enemmän joustavuutta sekä osaamista ja työn hallintaa. Se aiheuttaa usein riittämättömyyden ja turvattomuuden tunnetta, koska sihteerit ovat aina halunneet tehdä työnsä niin hyvin kuin se on mahdollista”, Paljakka sanoo.

Pohjanmaalla pitkään sihteerinä työskennellyt **Ulrika Keski-Korhonen** sanoo, että erillisinä toimineissa yksiköissä vallinneet omat toimintatavat muuttuivat, kun kaikki koottiin Valtakunnansyyttäjänviraston alaisuuteen. Esimerkiksi tiedustelujen määrä ja tilastotietojen antaminen lisääntyivät huomattavasti.

”ROL eli laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa mullisti suuresti sekä syyttäjien että sihteerien työnkuva.”

Myös toimistohenkilökunnan työ muuttui.

Samaa sanoo Paljakka: ”ROL eli laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa mullisti suuresti sekä syyttäjien että sihteerien työnkuva. Esimerkiksi haastehakemusten sisältö muuttui.”

Seuraava suuri muutos ROL:n jälkeen oli sähköisen asianhallintasovelluksen, Sakarin, ottaminen käyt- töön 1990-luvun lopulla.

”Sihteerin työ on helpottunut, kun on käytet-
tävässä erilaisia tietokoneohjelmia ja tukitoi-
minnot ovat siirtyneet sähköiseen muotoon.
Samalla työ muutosvirrassa on muuttunut
moninaisemmaksi. Ennen sihteerit olivat mo-
niosaajia, nykyään trendinä on erikoistumi-
nen”, sanoo Keski-Korhonen.

Pienillä muutoksilla voi olla suuria vaikutuksia työhön. Keski-Korhosen mie-
lestä postin siirtyminen sähköiseen muotoon on hyvä esimerkki: ”Varsinkin
viimeiset vuodet virastosähköpostin käyttö on lisääntynyt räjähdysmäisesti,
joten siihen tehtävään tarvittaisiin erillinen sihteeri.” Ennen työn tukena ollei-
ta, ”työllisyysvaroin” palkattuja ihmisiäkään ei ole saatu käyttää enää vuosiin.

Seuraava suuri muutos ROL:n jälkeen oli sähköisen asianhallintasovelluksen,
Sakarin, ottaminen käyttöön 1990-luvun lopulla. Haasteiden laatiminen siir-
tyi käräjäoikeudelle. Syyttäjäsihteerit koulutettiin haastehakemusten esi-
valmisteluun. Samaan aikaan siirryttiin syyttäjien sanelusta sihteerien itse-
näiseen kirjallisten asioiden esivalmisteluun.

”Laadittiin fraasit, joita työstettiin yhdessä ja jotka helpottivat ja nopeuttivat
työskentelyä suuresti”, Seija Paljakka sanoo.

TIETOTEKNIikka MUUTTA TYÖTÄ JATKUVASTI

Sähköisten sovellusten lisääntyminen ja kehitys on ollut vauhdikasta myös
syyttäjälaitoksessa. Nykyään sihteerit käyttävät päivittäin lähes kahtakym-
mentä eri sovellusta. Viimeisimpiä tulokkaita ovat talous- ja henkilöstöhallin-
non järjestelmä Kieku, AIPA-sakkosovellus ja Ring-mobiilivaihdopalvelu.

Vanhan väitteen mukaan tietotekniikka helpottaa ihmisten elämää ja vähen-
tää paperin määrää toimistoissa. Ulrika Keski-Korhonen on toista mieltä.

”Tietotekniikka on toki kehittynyt koko ajan. Uusia ohjelmia ja järjestelmiä tulee
käytettäväksi. Kaikki eivät kuitenkaan ole toimineet niin kuin olisi toivonut, mikä
on aiheuttanut paineita käyttäjille. Olsi toivonut, että valtiolle hankitut ohjelmat
olisivat tuoneet helpotusta työtehtävien hoitamiseen, mutta aina ei niin ole käynyt.”

Alusta asti nykymuotoisen syyttäjälaitoksen palveluksessa työskennellyt
Matleena Sandberg sanoo, että sihteerien työssä tietotekniikan kehittyymi-

nen on helpottanut toimintoja ja lisännyt tuottavuutta, vaikka kansliahenkilökunta on vähentynyt.

”Tämä on tietysti edellyttänyt sitä, että työkalut toimivat ja niitä osataan käyttää”, sanoo Sandberg, joka vielä palasi eläkkeeltä Valtakunnansyyttäjänvirastoon tekemään lyhyttä sijaisuutta.

Tietotekniikka on toisaalta liudentanut syyttäjien ja sihteerien välistä vanhaa työnjakoa.

”Nykypäivän nuoret syyttäjät hallitsevat kaikki ohjelmat ja järjestelmät, eikä heitä tarvitse tukea eikä opettaa kädestä pitäen käyttämään tietokonetta”, Keski-Korhonen sanoo.

”Toisaalta tietotekniikka on mahdollistanut paremmat seurantajärjestelmät. Raportit tuottavat melkein mitä tahansa haluttua tilastotietoa”, Paljakka muistuttaa.

Hallintosihteereiltä otettiin esimiestehtävä pois, kun syyttäjälaitos siirtyi valtion yhteiseen talous- ja henkilöstöhallinnon järjestelmään Kiekuun. Se koettiin sihteerien joukossa varsin hankalana, koska kiireisistä apulaispäälliköistä tuli sihteerien esimiehiä.

”He eivät aina ehdi hoitaa esimiehen tehtävää. Apulaispäälliköt eivät myöskään tunne sihteerien työtehtäviä kunnolla, joten heidän on vaikea asettaa näiden asemaan ja ottaa kantaa asioihin”, Keski-Korhonen sanoo.

Sandberg arvioi samaan tapaan, ettei kansliahenkilöstön esimiestehtävien siirtyminen hallintosihteereiltä apulaispäälliköille välttämättä ollut toimiva ratkaisu, koska heillä ei ole kaikkea tarvittavaa tietoa sihteereitten päivittäisrutiineista.

**Kansliahenkilöstön
esimiestehtävien
siirtyminen hallinto-
sihteereiltä apulais-
päälliköille ei välttämättä
ollut toimiva ratkaisu.**

TYÖTYYTYVÄISYYDESTÄ ON HUOLEHDITTU

Myös syyttäjien toiminnan kansainvälistyminen on näkynyt syyttäjänsihteerien ja muunkin toimistohenkilökunnan arjessa.

”Parikymmentä vuotta sitten ei englantia tarvinnut käyttää koskaan, nyt se on arkipäivää. Se vaatii henkilökunnalta erittäin paljon, koska lakiteksti ei ole samaa kuin turistienglanti”, Keski-Korhonen sanoo.

Sulkavan suursoudut ovat olleet yksi perinteinen tapa huolehtia työhyvinvoinnista yli virastorajojen. Kuva Maarit Ketonen

Virkistystä on haettu myös kulttuurista. Keski-Suomen syyttäjänvirasto teki virkistysretken vuonna 2009 Savoan, jossa henkilöstö tutustui muun muassa Varistaipaleen kanavamuseoon ja Uuden Valamon luostariin. Valtaosa Valamon luostarin pääkirjon ikoneista on peräisin 1700- ja 1800-luvuilta. Kuva Keski-Suomen syyttäjänvirasto

Koulutusta englannin palvelukielessä ei ole tarjottu, vaikka VKSV muuten on hänen mielestään huolehtinut koulutuksesta hyvin. Ehkä kyse on määrärahoista, jotka ovat muutenkin tiukentuneet.

”Kesäloman tai sairausajan sijaisia tai uusia virkailijoita ei saa palkata. Muutenkin pitää koko ajan yrittää säästää, että rahat riittävät vuoden loppuun. Kuitenkaan työhyvinvoinnista ei ole tarvinnut tinkiä.”

Matleena Sandberg viihtyi hallintosihteerin työssä erinomaisesti.

”Työtä oli paljon ja työpaineitakin, mutta se sopi minulle. Sain työni ohessa osallistua toimintojen kehittämiseen erilaisissa työryhmissä, mikä oli antoisaa. Vastaanottavainen ja positiivinen mieli auttoi jaksamaan työssä kiireisinäkin päivinä”, Sandberg sanoo.

Seija Paljakan mukaan syyttäjälaitoksessa on työtyytyväisyyttä pidetty yllä monin tavoin. Työterveyshuolto on erinomainen, ja lounaskompensaatiot alentavat lounaan hintaa. Erilaiset liikunta- ja kulttuurisetelit tai -kortit ovat käytössä.

”Lisäksi paikallisvirastot järjestävät henkilöstölleen ohjattua tyhy-toimintaa. Henkilöstön työergonomiasta huolehditaan”, Paljakka sanoo.

Syyttäjälaitoksessa on työtyytyväisyyttä pidetty yllä monin tavoin.

”Nuoremmille työntekijöille tämä on selvää, mutta vanhempi väki muistaa urallaan hyvin ajat, jolloin mitään nykyisiä palveluja ei ollut. Ei ollut työterveyshuoltoa puhumattakaan sähköpöydistä. Viraston pikkujoulukin järjestettiin nyyttikestiperiaatteella. Kaikessa säästettiin.”

”Viraston pikkujoulukin järjestettiin nyyttikestiperiaatteella. Kaikessa säästettiin.”

Samaa mieltä on Sandberg.

”Syyttäjälaitos huolehtii henkilöstöstään hyvin. Koulutusta on tarjolla ammattitaidon ylläpitämiseen ja siinä kehittymiseen. Myös omaehtoista koulutusta on tarvittu ’hihnalla’ pysymiseen”.

Rahapulasta ja kiireestä puhkuminen on tavallista kaikissa virastoissa. Ulrika Keski-Korhonen on silti viihtynyt syyttäjälaitoksessa pitkän työuran verran.

”Yksikään työpäivä ei ole samanlainen. Työ on vaihtelevaa”, hän sanoo.

”Mitään ei voi tehdä vain rutiinilla eikä suunnitella työpäivänsä tarkkaan etukäteen, koska yllätyksiä tulee. Yhtäkkiä voivat pakkokeinot tai hankalat asiakkaat sotkea suunnitelmat täysin.”

”Vielä kun kaikkien toimipaikkojen sihteeritoiminnot saataisiin yhdenmu-
kaisiksi, jossakin toimipaikoissa käytössä olevat turhat toiminnot jäisivät
pois. Vanhassa pysyminen on tuttua ja turvallista, mutta ehkä työläämpää”,
Sandberg sanoo.

VASTUULLISET SYYTTÄJÄT

Entä mitä mieltä ovat itse syyttäjät?

Kesällä 2017 Suomessa oli syyttäjän virassa noin 350 ihmistä. He käsittelevät vuosittain kymmeniä tuhansia rikosasioita. Oikeudenkäyntipäiviä on tuhattain. Luvut osoittavat, että vaikka organisaatiota on kehitetty ja päälliköt ovat vaihtuneet, syyttäjien päätyönä on yhä rikosjuttujen käsitteleminen esitutkinnassa, syyteharkinnassa ja oikeudenkäynnissä.

Vuosien saatossa rikosnimikkeet, oikeuslähteet ja rikosprosessuaaliset kysymykset ovat lisääntyneet ja rikokset monimutkaistuneet ja kansainvälistyneet. Syyttäjien työhön on sisältynyt hyvin erilaisia rikoksia ja tapahtumia elämän kaikilta alueilta. Syyttäjät ovat kohdanneet ihmisten luonteenpiirteiden ja ihmiskohtaloiden koko kirjon.

Joidenkin juttujen esitutkintavaiheet ovat olleet jännittäviä, joissakin taas syyteharkinta on ollut kiperä.

Joidenkin juttujen esitutkintavaiheet ovat olleet jännittäviä, joissakin taas syyteharkinta on ollut kiperä. Joissakin jutuissa oikeudenkäynti on ollut yllätyksellinen ja edellyttänyt nopeaa reagointia. Joskus juttujen laajuus ja käsittelyn pitkä kesto ovat tehneet niistä raskaita ja vaikeasti hallittavia. Tapaukset ovat venyttäneet työpäiviä ja pyörineet mielessä kotona, harrastuksissa ja öisin, kun

oikeudenmukaisen lopputuloksen tavoittelu on ollut kiivaimmillaan. Osa tapauksista säilyy syyttäjien mielessä elämän loppuun asti.

Tapauksia käsitellessään syyttäjät ovat myös perehtyneet uusiin oikeudellisiin kysymyksiin. Rikosprosessin osapuolet ovat oppineet toisiltaan ja kehittäneet ammattitaitoaan – ja jos peräti korkein oikeus on antanut ennakkopäätöksen ja oikeustieteilijät tapauksesta esittäneet mielipiteitään, yksittäinen juttu on edistänyt oikeudenhoitoa laajemminkin.

Työn ohessa ovat useat syyttäjät väitelleet. Väitöskirjojen aiheina ovat ainakin viha-, data-, tieliikenne-, talous-, terrorismi- ja seksuaalirikokset, sananvapaus, rahanpesu sekä seuraamusluontoinen syyttämättä jättäminen ja rangaistusmääräysmenettely.

Syyttäjien vastuullinen suhtautuminen työhönsä on vastaus, kun kysytään, kuinka syyttäjälaitos on voinut selvitä vaativista tehtävistään vähäisten taloudellisten resurssien aikana.

Työn ohessa ovat useat syyttäjät väitelleet.

TYÖN ITSENÄISYYS, MIELEKKYYS JA KUTSUMUS

Karkeasti jakaen Suomen syyttäjät ovat aloittelevia apulaissyyttäjiä tai muuten nuoria tekijöitä, laaja-alaista, monipuolista perustyötä tekeviä yleissyyttäjiä, erikoissyyttäjiä ja päälliköitä. Virkavuodet vaihtelevat vähäisestä kymmeneen. Yli puolet on jo naisia.

Kihlakunnansyyttäjät Kaarlo Hakamies ja Malla Sunell matkalla rahankätkentäjutun pääkäsittelyyn Helsingin käräjäoikeudessa. Syyttäjälaitos on pitänyt hyvin tärkeänä ja hyödyllisenä tuomioistuinten kanssa tehtyä toiminnan kehittämis- ja laatutyötä.
Kuva Lehtikuva

lästä, kokemuksesta, toimipaikasta ja sukupuolesta riippumatta esiin nousevat samat asiat: työskentelyn itsenäisyys, työn mielekkyys osana rikosoikeusjärjestelmää, pyrkimys oikeudenmukaisuuteen ja oikeuden toteutumiseen, oikeussalityöskentelyn viehätys sekä kutsumus.

Kehnoja puolia ovat hoidettavien asioiden ilottomuus, joka voi painaa mieltä vapaa-aikanakin ja jopa tehdä kynniseksi, sekä tavanomaiset hallinnolliset pulmat, kuten tietotekniikan reistaileminen ja budjettien kireys.

Kun virka- tai muulta iältään nuoremmilta syyttäjiltä kysyy, miksi he ovat valinneet syyttäjän uran, vastauksista kuultaa intohimo päästä ammattiin.

”Olen aina halunnut tehdä arvokasta työtä”, sanoo Helsingin kihlakunnan-syyttäjä **Miska Kuoppamäki**.

”Auskultoinnin aikana aukesi, että syyttäjän homma on se mikä kiinnostaa. Ihailin oikeussalissa syyttäjiä, että miten hän tuotakin osasi kysyä, ja tuota”, sanoo Vaasan **Nelli Karikko**.

Samaan tapaan ajattelee Sisä-Suomen syyttäjänviraston uusi apulaispäällikkö **Pasi Vainio**: ”Oikeussalisyöskentely viehätti minua. Syyttäjään luotetaan siinä, että hänellä on vastaukset kaikkeen ja yllättäviinkin tilanteisiin. Tuomarikin luottaa häneen.”

SYYTTÄJÄN PSYKOLOGINEN VAPAAUS

Syyttäjäuralla ehtii jo varhaisessa vaiheessa tehdä monenlaista. Kemi-Tornion alueella työskentelevä **Pia Raappana-Grönvall** sanoo, että kun seudulla ei ole erikoissyyttäjiä, kaikkea joutuu tai pääsee tekemään.

”Se on näitä pienen yksikön iloja ja haittoja. Hyvin monennäköistä tulee hoidettavaksi. Joskus täytyy turvautua erikoissyyttäjän apuun, mutta kyllä tämä minulle eläkevirka on”, hän sanoo.

”Syyttäjäuralla ehtii jo varhaisessa vaiheessa tehdä monenlaista.”

Nelli Karikko sanoo, ettei työssä pääse kyllästy-mään. Juuri juttujen kirjo ja asioiden monipuoli-suus viehättävät monia syyttäjiä. Kun Pasi Vainio kiersi ennen Tampereelle asettumistaan eri puo-lilla Lappia, jutut siellä ”olivat samanlaisia, mutta ihmiset ja tapahtumapaikat erilaisia”. Rintamaihin

verrattuna pohjoisessa on poronhoitoon, saamelaisuuteen, kalastukseen ja metsästyksen liittyviä juttuja, katselmusmatkat ovat pitkiä ja ihmisen luon-ne toisenlainen.

”Rovaniemellä pääsin syyttämään vanhoja luokkakavereitakin.”

Oikeussalissa voi olla rehellinen ja esiintyä hyvällä omallatunnolla. ”Syyttäjällä on sellainen psykologinen vapaus, ettei hän ole sidottu kenenkään mielipiteisiin eikä joutu sen takia kiemurtelemaan”, sanoo Oulun **Kimmo Vakkala**.

”Lakimiehellä on päämies, yhtiö tai yksityishenkilö, jonka edusta hän huolehtii”, Vakkala sanoo.

KAIKESSA EI OLE HUUMORIA

Erikoissyyttäjiksi päätyneillä työnkuva on sillä tavalla rajattu, että kaikki tai ainakin suurin osa asioista liittyy samaan aihepiiriin. Esimerkiksi Mikkeliissä kymmenkunta vuotta erikoissyyttäjänä toiminut **Pia Mäenpää** pöyhii vain ikäviä juttuja, seksiä ja väkivaltaa sekä lapsiin kohdistuvia rikoksia.

”Jutuissani ei kauheasti ole huumoria”, Mäenpää sanoo. Toisaalta yhteistyö sidosryhmien, poliisin ja juuri näiden rikostyyppien tiimoilta terveydenhuollon ja sosiaalitoimen kanssa on ”tietyllä lailla työn suola”.

”Saa olla tekemisissä muiden tieteenalojen osaajien kuin juristien kanssa.”

Vantaalla erikoissyyttäjänä toimiva **Anna-Riikka Ruuth** on mielestään ”syntynyt huumesyyttäjän työhön”.

”Olen koko ajan halunnut tehdä tätä”, hän sanoo.

Ruuthin mielenkiinto syntyi vaihto-oppilaana Espanjassa 2000-luvun alussa, kun hän opiskeli rikosoi-keutta. Pohjaksi oli jo siihen mennessä luettu kaikki neitietsivät ja katsottu television matlockit.

”Työ on äärimmäisen mielenkiintoista. Samanlaisia juttuja ei ole, eikä tässä pääse leipiintymään, mikä on työn parhaita puolia”, Ruuth kuvailee. Pal-
kitsevaa on myös onnistuminen, ”joka korvaa kaikki jutun takia menetetyt yöunet”.

Osa syyttäjistä voi olla hyvinkin keskittynyt tietynlaisiin tapauksiin, vaikka he eivät muodollisesti olekaan erikoissyyttäjiä. Esimerkiksi keskusrikospoliisista syyttäjän uralle vaihtanut **Nina Keskinen** on useita vuosia hoitanut vaativia seksuaali- ja väkivaltarikoksia.

PERUSTYÖ PYSYNYT ENNALLAAN

Kokeneet, pitkän uran tehneet syyttäjät ovat moneen kertaan nähneet, miten organisaatiot, lainsäädäntö, rikollisuus, tietotekniikka ja työtavat ovat muuttuneet. Syyttäjän ydintehtävä on silti koko ajan pysynyt ennallaan: se on syyteratkaisujen tekeminen.

”En näe kovin suurta muutosta perustyössä, se on säilynyt aika lailla samana.

”Samanlaisia juttuja ei ole, eikä tässä pääse leipiintymään, mikä on työn parhaita puolia.”

Toimintatapojen ja ympäristön muutos, siinä on tapahtunut aika paljon”, sanoo Porin **Johanna Saustila**.

”Syyttäjä tekee syyteharkintaa, ja jos syyte nostetaan, ajaa sitä käräjillä. Ei se ole muuttunut”, kuvailee puolestaan Kimmo Vakkala 17 vuoden kokemuksella.

Syyttäjän ydintehtävä on silti koko ajan pysynyt ennallaan: se on syyteratkaisujen tekeminen.

Tulevaisuudesta kuitenkin kannetaan huolta. Niin nuoria kuin erikoissyyttäjiä lähtee muihin lakimiesammateihin, eivätkä he palaa. Moni on siirtynyt tuomariksi, ja myös poliisin virkamerkki on vetänyt puoleensa.

Syyt ovat kullakin omansa, mutta lähteminen muualle kertoo kuitenkin aina joko tyytymättömyydestä tai toisen työn suuremmasta houkutuksesta. Jotkut ovat

halunneet hankkia monipuolista lakimieskokemusta, koska siitä on hyötyä virkanimityksissä.

Pasi Vainion mielestä nuorilta syyttäjiltä puuttuu selkeä urapolku, johon voisi itse vaikuttaa.

”Alussa saat tehdä perusjuttuja, sitten pääset kursseille, saat vakituisen viran ja seitsemän vuoden päästä ensimmäisen kokemuslisan. Tämä rytmi ei kannusta. Nuoret odottavat, että jossain vaiheessa heille tapahtuu jotain hyvää”, Vainio tulkitsee.

”Kutsumus ei kaikille riitä, eikä työ tekijäänsä kiittä -ajatus ole tätä päivää. Pitää olla tunne siitä, että menet eteenpäin ja että työlläsi on merkitystä laitoksen sisällä.”

Kutsumus kohtaa arjen monella tavalla. Työn kuormittavuus ja samankaltaisuus törmäävät yhä vaativampiin juttuihin. Joku pitää työkaluja puutteellisina – esimerkiksi älypuhelimia ei ole hankittu läheskään kaikille – joku kaipaa parempaa tapaa edetä kuin yksioikoinen virkavuosien laskeminen.

Pasi Vainio on silti toiveikas. ”Meillä on paljon annettavaa. Olemme rikos- ja prosessioikeuden asiantuntijoita. Meillä on näköalapaikka rikoskenttään. Olemme rikosasiassa mukana alusta loppuun asti, tutkinnasta korkeimpaan oikeuteen. Tämän kun saisimme tuotua paremmin esiin ja samalla työn kannustimet kuntoon.”

Hämeenlinnassa toimivalla Salpausselän syyttäjänviraston **Hanna Kankaalalla** on oma erityinen huolenaiheensa, tai pikemminkin toiveensa.

”Kaiken tämän kehittämisen sijaan toivon, että pystymme korostamaan työn tärkeyttä. Pidetäänkö yksittäisen ihmisen yksittäisiä asioita edelleen tärkeinä? Jos pidetään, niin siihen pitää saada oikeanlaisia resursseja.”

”Olemme rikosasiassa mukana alusta loppuun asti, tutkinnasta korkeimpaan oikeuteen.”

UUDELLE VIRASTOLLE OLI KYSYNTÄÄ

Apulaisvaltakunnansyyttäjänä 2002–16 toimineen, nykyisin laamannin arvonimeä kantavan Jorma Kalskeen näkökulma Valtakunnansyyttäjänvirastoon ja sen toimintaan pohjautui työskentelyyn taannoisessa syyttäjälaitostoimikunnassa sekä toimintaan kaupunginviskaalihdistyksen puheenjohtajana 1990-luvulla.

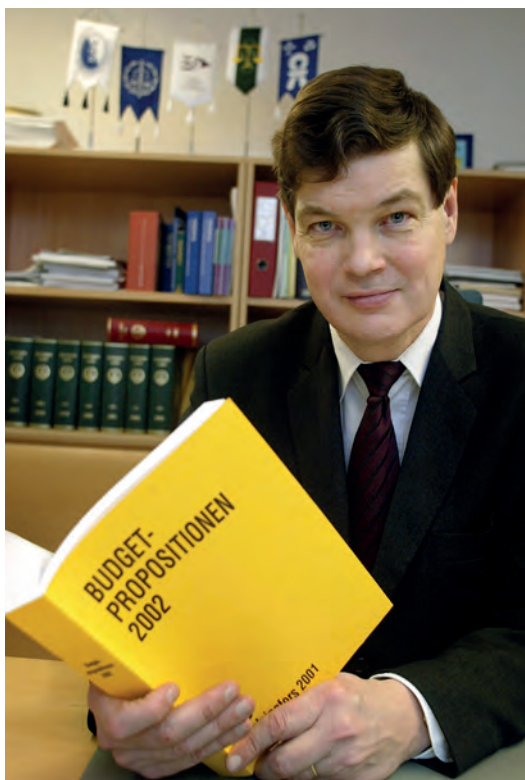
Pitkäaikainen apulaisvaltakunnansyyttäjä, laamanni Jorma Kalske on tullut tunnetuksi muun muassa sananvapausasioiden rikosoikeudellisenä linjaajana.
Kuva Mauri Ratilainen

”Keskeistä oli myös seitsemän vuoden työskentely 1980-luvulla Oikeuskanslerinvirastossa syyttäjäosaston päällikön, esittelijäneuvos Martti Jaatisen alaisena”, Kalske sanoo.

Miehet toimivat sittemmin peräkkäin apulaisvaltakunnansyyttäjinä. Kalske ei pyrkinyt täyttämään edeltäjänsä saappaita, koska piti sitä mahdottomana: ”Jaatinen loi raamit syyttäjälaitoksen tulevalle kehittämiselle ja Valtakunnansyyttäjänviraston synnylle jo 1970–80-luvuilla.”

Apulaisvaltakunnansyyttäjän työ jakautuu hallintoon ja lainkäyttöön. Valtakunnansyyttäjänviraston aloittaessa Kalske yllättyi siitä sosiaalisesta tilauksesta, joka virastolla näytti olevan kansalaisten keskuudessa. Kansa suhtautui myönteisesti, mikä Kalskeen mielestä rakentui pitkälti valtakunnansyyttäjä Matti Kuusimäen ”välittömän ja selkokielisen persoonan” varaan.

Apulaisvaltakunnansyyttäjän työ jakautuu hallintoon ja lainkäyttöön.

”Tämän kirjan pohjalta juostiin eduskunnan eri valiokunnissa joka vuosi”, muistelee valtiosyyttäjä Christer Lundström. Hän toimi hallintoyksikön (nyk. toiminnan tuki) päällikkönä vuosina 2001–2017. Kuva Mauri Ratilainen

Rahan ja muiden resurssien jatkuva perääminen oli tuskastuttavaa. Kalske piti vuotuisia palkkavaikutteisia kehityskeskusteluja syyttäjänvirastojen päälliköiden, valtionsyyttäjien ja ylitarkastajien kanssa aluksi mielenkiintoisina ja antoisina, mutta turhautui vuosien varrella, koska palkkojen liikkumavara ylöspäin oli lähes olematon.

”Seurantakäynnit virastoihin ja erityisesti henkilökohtaiset keskustelut olivat avartavia, joskus raskaitakin. Joka tapauksessa ne loivat pohjaa vuosittaisille tulosneuvotteluille, joita vedin valtionsyyttäjä **Christer Lundströmin** kanssa vuoteen 2010 asti”, Kalske sanoo.

Myös Lundström muistaa, että tulosneuvottelut ministeriön ja Valtakunnansyyttäjänviraston välillä olivat alkuvuosisina aika raskaita.

”Kerrankin väännettiin tuntitolkulla siitä, saako Valtakunnansyyttäjänvirasto perustaa tarpeellisen toimistoviran vai ei. Nykyisin neuvottelut sujuvat paljon rakentavamassa hengessä”, hän sanoo.

Kun uusi valtakunnansyyttäjä Matti Nissinen ryhtyi hoitamaan hallinto- ja koulutusasioita, Kalske saattoi kokonaan keskittyä ylimmälle syyttäjälle kuuluvien lainkäyttöasioiden käsittelyyn. Valmistelijoina ja esittelijöinä toimivat taitavat valtionsyyttäjät ja ylitarkastajat.

Valtakunnansyyttäjänvirastoon tuli Kalskeen aikana vuosittain 500–600 kan-
telua. Suurin osa koski esitutinnan rajoituksia ja syyttämättä jättämispäätök-
siä, ja ratkaisut herättivät usein julkista mielenkiintoa.

POSTI TOI LANTAA JA HAMEEN

Kansalaispalaute ratkaisuihin oli monenkirjavaa. Kalske sai hävyttömiä sähköposteja, hevosen lantaa ja kerran hameen, ”joka jäi tosin käyttämättä sopivan puseron ja kenkäparin puuttuessa”.

Eräässä kirjeessä oli rumalla sanalla ryyditetty kehoitus erota, ”kun et osaa syyttää”. Viesti oli reaktio Finnairin pääjohtajan omintakeiseen asuntokauppaan, johon Kalskeen mukaan ei kuitenkaan liittynyt rikosta.

Kansalaispalaute ratkaisuihin oli monenkirjavaa. Kalske sai hävyttömiä sähköposteja, hevosen lantaa ja kerran hameen, ”joka jäi tosin käyttämättä sopivan puseron ja kenkäparin puuttuessa”.

”Ryhmäteatterin näytelmässä Eduskunta II teema jatkui luonnehinnalla, että olen Kammattu Ankerias.”

Muitakin lempinimiä tuli. Esimerkiksi Helsingin huumepoliisin entisen päällikön **Jari Aarnion** tekemisiä selvittelleet keskusrikospoliisin tutkijat puhuttelivat Kalsketta Herra Amiraaliksi.

”Ystävällisen palautteen sain *Me Naiset* -lehdeltä. Minulle suotiin lehden huu-lipunainen viikon pusu kiitokseksi vihapuheisiin reagoimisesta.”

”Toisessa tapauksessa pari ihmistä – eräs päätoimittaja sekä eräs tunnettu julki-suuden henkilö ja monen lapsen isä – epäili minun ottaneen oikeuden omiin kä-siini, kun määräsin syytteitä nostettavaksi lapsiin kohdistuneista kurinpidollisista pahoinpitelyistä. He eivät tunteneet lakia eivätkä KKO:n ratkaisuja”, Kalske kertoo.

”Kirjoitin tästä opastusta päätoimittajalle. Vastausta en saanut, mutta parjaa-miseni loppui.”

Päätoimittajien kanssa Jorma Kalske joutui tekemisiin myös sananvapausasioiden siirryttyä oikeusministeriöstä valtakunnansyyttäjälle. Oikeusministeriössä arvel-tiin, etteivät nämä tule juuri työllistämään, mutta se arvaus meni väärin.

”Onneksi valtiosyyttäjä **Mika Illman** oli väitöskirjassaan perehtynyt rikok-siin kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Hänen avullaan oli turvallista nostaa syytteitä, joihin muun muassa poliitikot joutuvat vastaamaan.”

**Oikeusministeriössä arveltiin,
etteivät sananvapausasiat tule
juuri työllistämään, mutta se
arvaus meni väärin.**

Tapauksista ehkä tunnetuin on yhä ajoittain jul-kisuuteen nouseva korkeimman oikeuden pää-tös, jolla Perussuomalaisten nykyinen puheen-johtaja **Jussi Halla-aho** tuomittiin sakkoran-gaistukseen islaminuskoa loukanneesta ja kan-sanryhmää halventaneesta blogikirjoittelusta. Rikosnimikkeinä olivat uskonrauhan rikkominen sekä kiihottaminen kansanryhmää vastaan.

Kalske myös pyrki vaikuttamaan toimittajien tapaan käsitellä joitain rikos-asioita jutuissaan, ja myös onnistui.

”Koulusurmiin liittyvissä perättömissä vaarailmoituksissa noudatin lähes nol-latoleranssia. Pyysin toimittajia julkaisemaan kirjoituksia näistä syytteistä,

jotta nuoret ymmärtäisivät syyllistyvänsä rikokseen pilaillessaan sosiaalisessa mediassa vakavalla asialla”, Kalske sanoo. ”Viestit ja kirjoitukset vähenivät.”

Vaalirahasotkujen yhteydessä Kalsketta epäiltiin esteelliseksi, kun hän uutishaastattelussa totesi, että tasavaltaan vaikuttaa pesiytyneen kaiken kontrollin ulkopuolella oleva poliittinen rahoitusjärjestelmä.

”Taulukauppoihin liittyi hupaisiakin piirteitä. Taiteilijat ihmettelivät sittemmin säätiöiden kellarissa pölyttyvien töittensä nopeata arvonnousua poliitikojen käsissä.” Poliitikoille ja liikemiehille vaalirahoituksen järjestelyt toivat syytteitä ja myös langettavia tuomioita.

ASIANAJAJA ARVOSTAA SYYTTÄJIEN OSAAMISTA

Asianajaja **Markku Fredman** arvioi itsenäisen syyttäjälaitoksen perustamista ja ensimmäistä kymmentä vuotta Joensuun yliopiston 2008 julkaisemassa artikkelikirjassa, **Jussi Ohisalon** ja **Matti Tolvasen** toimittamassa teoksessa *Consilio manue: Yhtenäinen syyttäjälaitos 10 vuotta*. Tarkastelu nojasi Fredmanin omiin kokemuksiin sekä nimismiehen ja kaupunginviskaalin sijaisena että oikeudenhoidon muissa tehtävissä.

Yhteenveto oli kirkas: ”Asianajajan näkökulmasta maassamme on nykyisin erittäin pätevä syyttäjälaitos.”

Fredman muisteli kymmenen vuotta sitten polttareita, joissa hän kavereittensa kanssa pohti mahdollisten tulevien valtiosyyttäjien nimiä. Kuusi kymmenestä arvauksesta osui kohdalleen; nimiä tarina ei kerro.

Valtakunnansyyttäjänviraston toimintaa Fredman piti menestystarinana ”lyhyessä ajassa”. Osa muutoksesta saattoi selittyä lähtötasolla: ”Syyttäjälaitos oli aivan kehittymätön ennen yhteistä asialle omistautunutta johtoa”. Maan ylin syyttäjä, oikeuskansleri, esiintyi säännöllisesti niin päivälehtien pilapiirroksissa kuin oikeussalissakin.

Itsenäinen syyttäjälaitos vaati paljon rakentamista ja kehittämistä. Markku Fredman oli työryhmässä pohtimassa syyttäjän toimenkuvan kehittämistä. Asianajajana hän sitten oli vastakkain yhä valikoituneempien ja koulutettumpien syyttäjien kanssa. Erikoistuneiden syyttäjien kanssa päteväkin advokaatti oli hätää kärsimässä.

Erikoistuneiden syyttäjien kanssa päteväkin advokaatti oli hätää kärsimässä.

Nyt, kymmenen vuotta muisteluittensa jälkeen Fredman arvostaa edelleen syyttäjien osaamista, mutta löytää myös arvostelun sijaa.

”Syyttäjälaitoksessa näyttävät menestyvän sellaiset syyttäjät, jotka samastuvat poliisiin ja kokevat rikosvastuun toteuttamisen niin tärkeäksi tehtäväkseen, että varsinainen prosessi kärsii. Jotkut eivät enää tähtää siihen, että asiat salissa saadaan hoidettua parhaalla tavalla, vaan keinot, tyyli ja tavat valitaan sen mukaan, miten järjestelmä kuvitellaan saatavan ankarimmilleen.”

Fredmanin tuntemus on myös se, että jotkut syyttäjät valittavat aiempaa herkemmin, jos syytteitä hylätään tai jos tuomiona on syyttäjän vaatimaa lievempi rangaistus.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä Raija Toiviainen ei tunnista Markku Fredmanin antamaa kuvaa syyttäjistä, jotka ajaisivat juttuaan ”kuin käärmettä pyssyyn” tai tyyliin ”käy päälle kuin yleinen syyttäjä”.

”Täytyy toivoa, että kysymyksessä ovat yksittäistapaukset, sillä noin toimien syyttäjä ei ole sisäistänyt organisaation arvoja eikä eettisiä periaatteita siitä, mikä on hyvän syyttäjätavan mukaista”, hän sanoo.

”Sitä pidän hyvänä, että suuresti kunnioittamani asianajajakunta antaa meille syyttäjille palautetta toiminnastamme. Ammatillinen yhteistyö asianajajien kanssa on aina ollut tärkeää syyttäjälaitokselle, ja toivon, että voimme sitä jatkaa ja syventää entisestään.”

SYTTÄJÄLAITOKSEN LOGO KUVAA SYTTÄJÄN KOLMOISROOLIA RIKOSPROSESSISSA

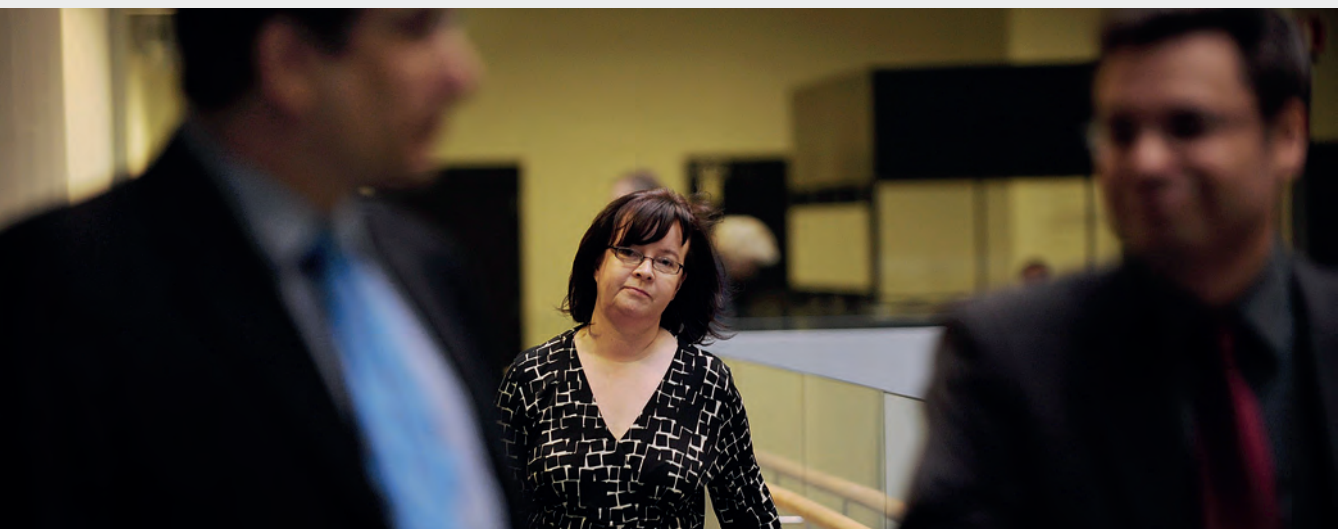
Syyttäjälaitoksen logo otettiin käyttöön 1998. Henkilöstön ideoiman logon muotoili graafikko **Timo Huhtala**.

Logon kolmiomainen muoto kuvaa syyttäjän kolmoisroolia rikosprosessissa. Syyttäjä huolehtii rikosvastuun toteuttamisesta ja asianosaisten oikeusturvasta sekä yhteiskunnan käytettävissä olevien voimavarojen tarkoituksenmukaisesta kohdentamisesta. Kolmiomaisuuden voi nähdä dynaamisuutta ja syyttäjän aktiivista, rikosprosessia eteenpäin vievää roolia heijastavana nuolena tai vaaka-asennossa olevana suodattimena, joka säätelee rikosprosessin juttuvirtaa.

Logon vasemman puolen kolme aaltomaista kuviota ilmentävät syyttäjän harkintaan saapuvia erilaisia juttuja. Kaikissa rooleissa syyttäjän harkinta ja toimenpiteet nojautuvat lakiin ja tapahtuvat oikeudellisin kriteerein, mitä ilmentää pykälän merkki logon keskellä. Logon oikean puolen jäntevä, terävä hahmo ilmentää sitä, että juttujen tosiseikasto on syyttäjän harkinnan jälkeen oikeudellisesti punnittua ja kvalifioitua.

Syyttäjän virkamerkki

Samana vuona logon kanssa käyttöön tuli myös Valtakunnansyyttäjänviraston vahvistama syyttäjän virkamerkki. Se perustuu säännökseen, joka lisättiin virastoa koskevaan asetukseen. Virkamerkki on pidettävä virantoimituksessa mukana ja esitettävä vaadittaessa.

Helsinkiläistä perushoitajaa syytettiin vuonna 2010 viidestä murhasta ja kuudesta murhan yrityksestä. Syyttäjinä toimivat valtionsyyttäjä Leena Metsäpelto ja Helsingin kihlakunnan-syyttäjä Jouni Peräinen. Kuva Lehtikuva

VALTAKUNNANSYÖTTÄJÄNVIRASTO – ERIKOISTAPAUSTEN RATKAISIJA

Valtakunnansyyttäjänviraston syyteharkintaan kasautui ensimmäisten vuosien aikana paljon suurta julkisuutta keränneitä tai muuten poikkeuksellisia rikostapauksia.

Joitain tapauksia virasto otti itse, joitain työnnettiin sille, jotkin tulivat lain nojalla. Asiat olivat oikeudellisesti ennenkuulumattomia, harvinaisia tai erityisen monimutkaisia, tai niihin liittyi suuria yhteiskunnallisia jännitteitä.

Heti vuonna 1998 setvittiin verohallituksen pääjohtajan epäiltyjä talousrikoksia, ulkoministeriön virkamiehen vakoilua ja Hausjärven myrkkytynnyreitä.

Sittemminkin tapauksia riitti. Henkirikoksista esillä olivat muun muassa kolmen ihmisen kuolemaan johtanut ampumaratasurma Helsingissä, nuorten miesten väijytyksessä Lopella kuolleen pariskunnan tapaus, Natural Born Killers -järjestön johtajalle laadittu syyte järjestön jäsenen murhasta, perushoitajan lääkemyrkyttämiset ja autopommi Helsingissä.

Arvopaperimarkkinarikoksista arvioitavina olivat useat pörssiyhtiöiden sisäpiiritiedon väärinkäyttöepäilyt. Muutaman kerran selviteltiin epäiltyjä tiedottamisrikoksia, kerran kurssin väärentämistä.

Virastossa tartuttiin myös moniin suuriin onnettomuuksiin. Jyväskylän junaturma, Konginkankaan tuhoisa bussikolari ja Rovajärven kranaatinheitonnettomuus johtivat syytteisiin. Kauhajoen kouluampumisen jälkeen nostettiin syyte siihen liittyneestä poliisin menettelystä, jonka seurauksena ampuja sai pitää aseensa.

Korkeat virkamiehetkin joutuivat asioimaan Valtakunnansyyttäjänviraston kanssa. Merenkulkulaitoksen johto sai lahjussyytteet, samoin rallia harrastanut poliisi. Tasavallan presidentin erityisavustaja ja pääministeri joutuivat syytteeseen salattujen asiakirjojen vuodon takia, suojelupoliisin johto taas viestintäsalaisuuden loukkaamisen vuoksi. Käsivarren nimismiestä ja Lapin lääninhallituksen kansliapäällikköä syytettiin useista virassa tehdyistä rikoksista.

Patentti- ja rekisterihallituksen pääjohtaja sen sijaan välttyi virkarikosta ja Kelan pääjohtaja lahjusrikkomusta koskevalta syytteeltä.

Muita tapauksia oli sekalainen kokoelma: esimerkiksi epäilty törkeä vakoilu, entisen kansliapäällikön pahoinpitelyrikokset, turkistarhoihin kohdistuneet vahingonteot, maastohiihdon dopingiin liittyvät jutut, poikien ympärileikkaukset, arvokuljetuksiin kohdistunut ryöstö ja sen yritys, panttivangin ottaminen sekä ahman ja karhun salakaadot.

Itsenäisen syyttäjälaitoksen toisella vuosikymmenellä Valtakunnansyyttäjänviraston rooli syyteharkinnan tekijänä on vähentynyt.

Yksi syy on valtakunnansyyttäjä Matti Nissisen rajoittavissa linjauksissa, toinen syyttäjälaitoksen kehittämisessä. Paikalliset syyttäjät, etenkin erikois- ja avainsyyttäjät, ovat käsitelleet yhä suuremman osan yhteiskunnan kannalta merkittävistä asioista. Heille on siirtynyt myös ennakkotapauksen luonteisia uusia rikostyypppejä.

Niihinkin syyteasioihin, jotka ovat jääneet Valtakunnansyyttäjänvirastoon, ovat kihlakunnansyyttäjät osallistuneet yhä enemmän. Tähän liittyy myös syyttäjäröyhmiä käyttävän lisääntyminen laajoissa ja vaikeissa asioissa.

SYTTÄJÄLAITOSMITALI ON RIIPPUMATTOMAN SYTTÄJÄLAIKOKSEN SYMBOLI

Monella ammattikunnalla on oma suojeIuspyhimyksensä. Syyttäjäkunta ei jumalankuvia palvo, mutta yhtä suurta hyväntekijää syyttäjätkin kumartavat. Hän on hovioikeuden presidentti ja molempien oikeuksien tohtori **Kaarlo Yrjö Benedictus Ignatius** (12.11.1869–13.1.1942).

Ignatius väitteli vuonna 1900 aiheenaan ”Virallisen syyttäjistön kehittyminen, organisatiooni ja syyteoikeus”. Siinä hän esitti useita modernisointeja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamiseksi, muun ohessa akkusatorista rikosprosessia sekä todisteiden vastaanoton suullista ja välitöntä menettelyä.

Syyttäjäkunnan erityisen arvostuksen Ignatius on kuitenkin saanut esitettään syyttäjälaitoksen itsenäisyyttä ja syyttäjien päätoimisuutta. Vasta Valtakunnansyyttäjänviraston perustaminen toteutti tämän.

Kunnioituksesta Kaarlo Ignatiusta kohtaan Valtakunnansyyttäjänvirasto päätti 31.3.2000 ryhtyä lyöttämään riippumattoman syyttäjälaitoksen symbolina erityistä syyttäjälaitosmitalia. Päivämäärä oli tarkkaan valittu: silloin tuli täyteen sata vuotta Ignatiuksen väitöskirjan tarkastamisesta. Myöhemmin Ignatiuksesta maalautettiin muutokuva.

Syyttäjälaitosmitalin suunnitteli taiteilija Erkki Kannosto. Mitalin aiheena on Kaarlo Ignatiuksen kasvokuva ja nimi sekä vuosiluvut 1900 ja 2000 kuvaamassa sata vuotta ajan-kohtaisuutensa säilyttäneyttä väitöskirjaa.

Toisella puolella kuvataan syyttäjä ritarina, joka suojaa pykälistä koottua linnoitustaan eli yhteiskuntaa. Teema on kiteytetty latinankieliseen tekstiin ”Accusator pro summo bono publico”, ”Syyttäjä kaiken yhteisen hyvän puolesta”.

Valtakunnansyyttäjä Matti Nissinen myönsi syyttäjälaitospäivässä 21.3.2014 kaksi syyttäjälaitosmitalia: käräjätuomari Mikko Jaatiselle (vas.) ja asianajaja Markku Fredmanille. Syyttäjälaitosmitali on arvokkain huomionosoitus, jonka valtakunnansyyttäjä voi myöntää. Kuva Markku Ojala

Sääntöjen mukaan valtakunnansyyttäjä voi myöntää mitalin henkilölle, joka on "erityisen ansiokkaasti palvellut syyttäjälaitosta". Mitalin voi saada myös syyttäjätoiminnan tavoitteita edistänyt yksityinen henkilö, viranomainen tai muu yhteisö.

Ensimmäinen hopeinen kappale myönnettiin tasavallan presidentti **Tarja Haloselle**. Ensimmäiset varsinaiset mitalit – pronssiset – jaettiin syyttäjäpäivänä 28.9.2001 apulaisvaltakunnansyyttäjä **Martti Jaatiselle** ja apulaisoikeuskansleri **Jukka Pasaselle**. Seuraavat menivät vielä saman vuoden joulukuussa Sukuyhdistys Ignatius ry:lle ja Vaasan hovioikeudelle, jonka presidenttinä Kaarlo Ignatius toimi 1920-luvulla.

Vuoteen 2017 mennessä mitalin on saanut yhdeksän henkilöä ja viisi yhteisöä:

1. Apulaisvaltakunnansyyttäjä Martti Jaatinen 28.9.2001
 2. Apulaisoikeuskansleri Jukka Pasanen 28.9.2001
 3. Sukuyhdistys Ignatius ry 5.12.2001
 4. Vaasan hovioikeus 20.12.2001
 5. Leena Ignatius 10.6.2002
 6. Kuntsin säätiö 2.12.2002
 7. Valtakunnansyyttäjä Matti Kuusimäki 25.1.2005
 8. Poliisiylijohdaja Markku Salminen 30.11.2007
 9. Viron syyttäjälaitos 14.11.2008
 10. Johtava kihlakunnansyyttäjä Pekka Noronen 30.1.2009
 11. Apulaisvaltakunnansyyttäjä Jorma Kalske 12.2.2010
 12. Rajavartiolaitos 26.11.2010
 13. Asianajaja Markku Fredman 21.3.2014
 14. Käräjätuomari Mikko Jaatinen 21.3.2014
-

TUNNUSTUSPALKINNOLLA OSOITETAAN ARVOSTUSTA

Syyttäjälaitoksen tunnustuspalkinto jaetaan erityisestä ansioitumisesta.

Se voi liittyä esimerkiksi tuloksellisuuteen, toiminnan laatuun ja kehittämiseen, esimiestyöhön, työilmapiiriin ja työhyvinvoinnin edistämiseen tai muuhun vaikuttamiseen työyhteisössä.

Palkinto voi olla stipendi, tavara tai muu julkinen ja konkreettinen tunnustus, jonka mukana seuraa kunniakirja. Palkinnon voi saada yhtä hyvin yksittäinen virkamies kuin henkilöryhmä.

Perinteisesti syyttäjälaitoksen tunnustuspalkinto on jaettu joka kolmas vuosi syyttäjälaitospäivän yhteydessä, mutta jakokäytäntöä on alkuvuodesta 2017 uudistettu. Nyt tunnustuspalkinto voidaan jakaa muulloinkin. Tavoitteena on mahdollistaa tunnustuksen antaminen entistä useammin ja useammalle.

Syyttäjälaitoksen tunnustuspalkinnon sai vuonna 2010 Itä-Uudenmaan syyttäjänviraston kanslia eli hallintosihteeri Linda Leskinen sekä toimistosihteerit Maarit Fallström, Susanna Hartikainen, Sirpa Helin, Tiina Kokkonen, Riitta Ruostelampi, Catharina Skog ja Leea Stenberg-Nevala. Valinnassa painotettiin kansliahenkilökunnan roolia syyttäjänviraston toiminnan kehittämisessä ja syyttäjien ja sihteereiden entistä tiiviimmän yhteistyön muodostamisessa. Kuva Compic

Tunnustuspalkinnon myöntämisestä päättää valtakunnansyyttäjä kuultuaan syyttäjälaitoksen johtoryhmää.

Valtakunnansyyttäjä voi pyytää ehdotuksia tunnustuspalkinnon saajiksi, mutta virastojen päälliköt ja henkilöstöjärjestöt voivat tehdä ehdotuksia myös oma-aloitteisesti. Vastaavasti voi apulaisvaltakunnansyyttäjä nimetä ehdokkaan Valtakunnansyyttäjänvirastosta ja virastojen päälliköistä.

Kansain- välistyminen alkoi sinisestä kansioista

Alussa, vuonna 1997, oli vain puhdas pöytä ja sen päällä Oikeuskanslerinviraston syyttäjäosastolta tullut sininen kansio. Siihen oli kirjattu matkakertomus Reykjavikissa pidetystä Pohjoismaiden ylimpien syyttäjien kokouksesta.

Syyttäjien kansainvälisyys oli ennen Valtakunnansyyttäjänviraston perustamista nojannut satunnaisten kansainvälisiä yhteyksiä sisältäneiden rikosjuttujen käsittelyyn. Ei ollut syyttäjävaihtoa eikä -verkostoja, eikä seminaareissakaan juuri käyty. Edes pari vuotta vanha EU-jäsenyys ei vielä ollut avannut ovia.

**”Vähäiset yhteydet
hoidettiin keskusrikos-
poliisin virka-apuosaston
ja Interpolin kautta.”**

”Syyttäjälaitos ei ollut mitenkään kansainvälinen”, arvioi apulaisvaltakunnansyyttäjä Raija Toiviainen. ”Vähäiset yhteydet hoidettiin keskusrikospoliisin virka-apuosaston ja Interpolin kautta.”

Toiviainen työskenteli 1990-luvun puolivälissä oikeusministeriön kansainvälisen osaston lakimiehenä. Hommassaan hän oli tutustunut kansainväliseen oikeudelliseen yhteistyöhön ja verkostoihin. Matti Kuusimäki halusi, että syyttäjille rakennetaan kansainvälisiä yhteyksiä, ja kannusti Toiviaista hakemaan virkaa. Pitkä harkinta johti hakemuksen jättämiseen viimeisenä päivänä.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä Raija Toiviainen kainalossaan sininen kansio, josta koko kansainvälinen toiminta lähti lentoon. Kuva VKSV

Valtioneuvoston nimityksen jälkeen Raija Toiviainen huomasi istuvansa uudessa virastossa tyhjän kaapiston ja pöydän välissä. Valtakunnansyyttäjänvirastoon ei alun perin edes kaavailtu erillistä kansainvälistä yksikköä. Oikeuskansleri Jorma S. Aalto oli kuitenkin osannut varoittaa, että kansainväliset asiat tulevat räjähtämään käsiin.

”Kansainvälisten asioiden sihteerä meillä oli jo alussa, mutta toinen lakimies tuli vasta 2001”, Toiviainen kertoo.

Kihlakunnansyyttäjä Tom Laitinen, käräjäoikeuden sihteeri Petra Spring-Reiman ja valtionsyyttäjä Raija Toiviainen Porvoon käräjäoikeuden katselmuksessa Nyakizun kylässä 16. syyskuuta 2009. Katselmus liittyi François Bazaramban joukkotuhontajutun selvittämiseen. Kuva Lehtikuva

Hän rupesi heti 1997 katsomaan, mitä Pohjoismaissa tehdään, soitteli ja kyse-li tietoja. Kun Itämeren alueen 11 valtiota olivat juuri aloittaneet yhteistyön, Toiviainen pääsi mukaan jo toiseen tai kolmanteen kokoukseen.

Tuppisuuna kokouksissa oli huono istua. Toiviainen huomasi nopeasti, että jos on äänessä, on yllättäen mukana eri asioissa. "Olin aika pian kytkeytynyt kaikkiin silloisiin kansainvälisiin syyttäjäverkostoihin."

Kahdessakymmenessä vuodessa yhteistyö on lisääntynyt valtavasti. Suomalaiset syyttäjät ovat mukana jo yli 20 verkostossa. "Emme ole ajan tasalla, jollemme välillä poistu tästä virastosta", Toiviainen sanoo.

Pienen maan pienen porukan pitää silti edelleen katsoa tarkkaan, mihin kannattaa osallistua. Olennaista on ollut löytää keskeiset foorumit. Niiden kautta löytyvät kollegat ja heidän kauttaan apu, kun sitä tarvitaan.

Aina asiat eivät kokouksissa etene tai edes valmistu koskaan. Raija Toiviaisen mielestä joissain kokouksissa joutuu pyörimään pitkään. Silti aina pitää olla aktiivinen ja sosiaalinen. Aiheita on paljon ja järjestäjiä monenlaisia.

Usein uusista rikosilmiöistä on kuultu ensi kertaa jossain kansainvälisessä tapahtumassa.

Usein uusista rikosilmiöistä on kuultu ensi kertaa jossain kansainvälisessä tapahtumassa. Esimerkiksi ihmiskaupasta oli ollut puhetta vuosia ennen kuin ilmiö tunnistettiin Suomessa.

TERRORISMI JA SOTARIKOKSET OLIVAT KAUKANA

Joidenkin rikosten ei arveltu koskettavan Suomea lainkaan. Esimerkiksi käyvät terrorismi- ja muut niin sanotut maailmanrikokset.

Raija Toiviainen oli Roomassa seminaarissa, jossa puhuttiin sekä terrorismi- ja sotarikoksista että rikoksista ihmisyyttä vastaan. EU:hun oli jo aiemmin perustettu tätä koskeva verkosto, ja hiljalleen juttuja alkoi nousta esiin Belgiasa, Ranskassa, Hollannissa ja Ruotsissa.

Suomessa aiheesta oli Toiviaisen ohella harva kiinnostunut. Kaukaiselta vaikuttavasta rikosilmiöstä katsottiin ohi, kun ”oli noita omiakin juttuja”. Yksittäiset poliisit olivat kiinnostuneita aiheesta, mutta resurssit puuttuivat.

Sitten tuli vuosi 2007 ja Ruanda.

Toiviainen huokasi ja sanoi, että soitan takaisin, kun olen tutkinut lakikirjoja.

Keskusrikospoliisin rikosylikomisario **Thomas Elfgren** soitti Raija Toiviaiselle, että nyt olisi tällainen tapaus. Toiviainen huokasi ja sanoi, että soitan takaisin, kun olen tutkinut lakikirjoja.

Tilanne oli jännittävä. Media tiesi, että ruandalainen, joukkotuhontarikoksesta julkisesti epäilty pastori **François Bazaramba** asui Porvoossa. Verkosta löytyi lista maista, joissa Ruandan kansanmurhaan syyllistyneitä sotarikollisia suojellaan. Suomea moitittiin toimimattomuudesta.

Seuraavassa puhelussa Toiviainen kysyi Elfgreniltä, että onko teillä mitään lihaa jutun ympärille. Elfgren alkoi selittää, ja ”sitten ryhdyttiin toimiin”. Bazaramba otettiin kiinni kotoaan Porvoossa ja vangittiin joukkotuhonnasta epäiltynä 6. huhtikuuta 2007.

Piia Vottonen (vas.) on työskennellyt vuodesta 2015 Suomen kansallisena jäsenenä Eurojustissa. Vierellä suurlähettiläs Katri Viinikka, Eurojustin puheenjohtaja Michèle Coninsx ja vastuuvirkamies Sari Uusi-Rauva Haagin suurlähetystöstä. Kuva Eurojust

EUROJUSTIN PALVELUKSESSA OLLUT TOISTAKYMMENTÄ SYYTTÄJÄÄ

Eurojustin palveluksessa Alankomaiden Haagissa on ollut suomalaisia syyttäjiä vuodesta 2002. Valtionsyyttäjän statuksella toimineita, 3–4 vuoden pestillä olleita kansallisia jäseniä on ollut viisi. Heidän lisäksi lyhyemmissä, 6–8 kuukauden jaksoissa toimineita kansallisia asiantuntijoita on ollut seitsemän.

Eurojust-jäsenillä on ollut sijaisia ja avustajia. Nämä eivät työskentele ulkomailla, vaan hoitavat tehtäviään Suomessa ja matkustavat Haagiin vain tarpeen mukaan. Sijaisia on ollut kolme ja avustajia viisi.

Suomalaisia syyttäjiä on toiminut myös yhteysvirkamiehinä Tallinnassa ja Pietarissa. Muutama syyttäjä on ollut siviilikriisinhallinnan tehtävissä. He ovat olleet virkavapaalla syyttäjälaitoksen palveluksesta.

”Käytin juttua valmistellessani hyödykseni ulkomaisia kollegoita ja muita asiaa tuntevia ihmisiä. Siitä oli paljon apua”, Toiviainen sanoo.

Bazaramba tuomittiin kesäkuussa 2010 joukkotuhonnasta elinkautiseen vankeusrangaistukseen pääosin syytteen mukaisesti. Hovioikeus pysytti tuomion.

Sittemmin Suomessa on jouduttu tutkimaan muutamia sota- ja terrorismirikoksia. Järjestelmällisesti edeten syyttäjät ovat saaneet aikaan juttuja ja niistä langettavia tuomioita.

Kansainvälisistä jutuista on tullut arkea. Enää ei syyttäjä juutu jonkin tapauksen kansainväliseen juoneen eikä pelästy siitä.

”Aina jossain päin Suomen syyttäjälaitosta on osaamista ja tietoa”, Toiviainen sanoo. ”Tiedämme myös, mistä ulkomailta löytyy oikea ja toimivaltainen viranomainen, ja saamme operatiivista apua. Meillä on kontakti jokaiselle mantereelle.”

Hankalimpia yhteistyökumppaneita ovat eräät Euroopan ulkopuoliset valtiot, joiden kanssa asioiminen on usein kankeaa, hierarkkista ja muodollista. Venäjällä pitää aina asioida Moskovan kautta, koska maa ei hyväksy viranomaisten välisiä suoria yhteyksiä. Venäläisten kanssa käydään silti säännöllisesti joka vuosi keskusteluja. Se helpottaa kanssakäymistä.

Kansainvälisistä jutuista on tullut arkea. Enää ei syyttäjä juutu jonkin tapauksen kansainväliseen juoneen eikä pelästy siitä.

ISOT KALAT JÄÄVÄT JOSKUS SAAMATTA

Kaikesta huolimatta Suomea sivuavia kansainvälisiä juttuja jää selvittämättä ja epäiltyjä syyttämättä.

Ylikansalliset rikostapaukset voivat olla kalliita tutkia ja syyttää tai niin monimutkaisen oloisia, ettei niihin ole vaivalloisuuden tai puhtaan työekonomian nimissä tartuttu. Silloin jutut pirstoutuvat, eikä seuraamus ole oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen moitittavuuteen.

Aina ei suomalaisen viranomaisen käsi ylety rajojen yli, vaikka sinne haroisi.

Esimerkiksi laajat huumejutut ovat lähes aina kansainvälisiä jengijuttuja. Silloin on pohdittava, ketkä kaikki haalitaan Suomessa syyteeseen ja millaisia syytemääräyksiä annetaan ulkomailla tapahtuneista rikoksista. Isot kalat pysyvät helposti piiloissaan.

Aina ei suomalaisen viranomaisen käsi ylety rajojen yli, vaikka sinne haroisi. Esimerkiksi sotilasilmailun rajaloukkaukset tuskin tapahtuvat vahingossa, mutta on mahdotonta saada selville, kuka mitäkin konetta ohjasi. Vieraat valtiot pitävät tiedot ohjaajista ominaan.

Mailman ja samalla rikollisuuden muuttuminen luultavasti vain korostaa kansainvälisen yhteistyön merkitystä. Esimerkiksi kyberympäristö, digitalisaatio, robotiikka, hybridirikokset, mailman kriisit ja kansainvaellukset vaativat syyttäjiltä laajaa oikeudellista osaamista sekä kielitaitoa ja yleissivistystä. Miten vaikkapa napata tieto, joka liikkuu pilvessä?

”Syyttäjän pitää yhtä aikaa olla talous-, huume, kyber- ja ties minkä alan asiantuntija”, Toiviainen sanoo. Kaikki Suomen 350 syyttäjää eivät voi olla joka alan eksperttejä, mutta moniosaajia heidän pitää olla. Lisäksi tarvitaan erikoissyyttäjiä ja tiimityöskentelyä.

”Avaimena on onnistunut rekrytointi ja jatkuva osaamisen kehittäminen. Meillä pitää edelleen olla myös varaa pitää yllä kansainvälisiä verkostoja, koska kotimaassa ei kyetä kaikkeen kouluttautumaan.”

Mailman ja samalla rikollisuuden muuttuminen luultavasti vain korostaa kansainvälisen yhteistyön merkitystä.

KANSAINVÄLINEN YHTEISTYÖ LAVENTUNUT VOIMAKKAASTI

Suomi on ryhtynyt innostuneesti soveltamaan yhteisiä tutkintaryhmiä, erityisesti Viron kanssa. Alkuun yhteisen tutkintaryhmän muodostaminen oli hankalaa ja kesti, mutta sittemmin on ollut tilanteita, joissa sopimus on neuvottelun alkamisesta lukien ollut solmittuna kolmessa tunnissa.

Kun Virossa oleskellut mies suunnitteli kaappaavansa varakkaan suomalaisen henkilön perheenjäsenen, epäilty otettiin Virossa kiinni hyvin nopeasti ja tuomittiin siellä. Kyseessä saattoi olla yhteisen tutkintaryhmän perustamisen EU:n nopeusennätys.

Yhteistyötä tehtiin myös vuonna 2009 Arctic Sea -laivan kaappauksen yhteydessä. Aluksen omisti Suomessa toiminut venäläisten omistama yhtiö, jonka laiva oli rekisteröity Maltalle. Se kaapattiin Itämerellä Ruotsin aluevesillä ja pysäytettiin Välimerellä. Epäillyt olivat venäläisiä ja baltteja.

Eurojustissa järjestettiin hyvin onnistunut koordinaatiokokous, vaikka tunteet kävivätkin kuumina. Venäjä sai epäillyt kiinni ja tuomitsi heidät tunnustamisen jälkeen usean vuoden vankeusrangaistukseen. Suomessa asiaa ei käsitelty, koska Venäjän syytteen teonkuvaus aiheutti ne bis in idem -tilanteen. Se tarkoittaa, ettei samassa asiassa voi rangaista kahdesti.

Helsingin huumepoliisin entisen päällikön Jari Aarnion tapauksessa sovellettiin talvella 2016–17 ensimmäisen kerran eurooppalaista todisteiden luovuttamismääräystä (EEW, European Evidence Warrant). Kun Suomi pyysi Alankomailta asiakirjoja näytöksi, ne tulivat huomattavasti perinteistä oikeusapupyynnönmenettelyä nopeammin. Menettely oli Alankomaiden ehdottama.

Aarnion tapauksen menettely jäi ainutkertaiseksi, koska EEW-instrumentti on sittemmin kumottu. Sen tilalle on tullut tutkintamääräys (EIO, European Investigation Order) todisteiden saamiseksi nopeasti toisesta EU-valtiosta.

Huolimatta hyvästä tahdosta ja kovasta yrityksestä kaikkien kansainvälisten rikostapausten selvittely ei mene suomalaisten haluamalla tavalla. Hyvä esimerkki löytyy rajat ylittävien nettipetosten parista.

Yhdysvaltalainen henkilö oli syylistynyt Saksassa petoksiin internetiä käyttäen siten, että asianomistajia oli Saksan lisäksi ainakin Suomessa ja Ruotsissa. Eurojustissa pidettiin koordinaatiokokous, jossa näiden maiden syyttäjät sopivat ajavansa kotimaissaan syytteitä oman maan asianomistajien puolesta.

Saksan syyttäjä nosti ensimmäisenä syytteen. Hän kirjoitti sen kuitenkin niin, että teonkuvaus kattoi menettelyn myös Suomessa ja Ruotsissa. Se esti muiden syytteiden ajamisen. Samasta syystä Saksa kieltäytyi antamasta oikeusapua.

Surullisenkuuluista on rikkaan suomalaisen leskirouvan tapaus. Häntä epäiltiin pesäntekovalluksesta, mutta rikosprosessia ei voitu aloittaa, koska epäilty oli tehnyt runsaasti esitutkintaa ja oikeusapuprosessia koskevia väitteitä.

Kun oikeudenkäynti oli vihdoinkin alkamassa, Sveitsi ilmoitti päivää ennen pääkäsittelyä, ettei aiemmin luovutettuja tietoja saa käyttää, koska pesäntekovallus ei ole Sveitsissä rikos.

Rouva tuomittiin esitutkinnassa hankitun muun näytön perusteella, mutta häntä ei koskaan saatu suorittamaan tuomiota. Hän oleskeli Sveitsissä, eivätkä teot olleet sellaisia, että Sveitsi olisi luovuttanut hänet.

Joskus tietojen saanti jopa toisista EU-valtioista voi olla hankalaa. Eurojustin kautta on kuitenkin saatu hyviä tuloksia.

Syyskuun ensimmäisenä päivänä 2015 syyttäjä lähetti iltapäivällä, kaksi päivää ennen syytteen nostamisen määräaikaan, Eurojustin Suomen-osastolle pyynnön hankkia tietoa Italiasta. Italialaisilta haluttiin tietää, ovatko he ryhtyneet tai aikovatko ryhtyä rikosoikeudellisiin toimiin Suomessa ihmis-kaupasta ja parituksesta vangittuna ollut henkilöä kohtaan.

Ongelma asian selvittämisessä oli se, ettei Italiassa ollut keskusrekisteriä, josta halutun tiedon olisi voinut suoraan tarkistaa. Vastaus saatiin kuitenkin ajoissa; ensin puhelimitse ja sitten sähköpostitse. Suullinen tieto saatiin jo reilun vuorokauden kuluttua ensimmäisestä yhteydenotosta.

Hyvä syyttäjä- tapa vaatii ja vaalii etiikkaa

Lokakuussa 2016 valtakunnansyyttäjä Matti Nissinen ja apulaisvaltakunnansyyttäjä Raija Toiviainen allekirjoittivat syyttäjille tarkoitetun ohjeen ”eettisen omatuntonne ja ajattelunne herättelemiseksi ja myös avuksi harkittaessa vastauksia esille nouseviin kysymyksiin”. Ohjeen otsikko oli *Syyttäjälaitoksen eettiset linjaukset*.

Ohjeen alussa muistutetaan, ettei pelkkä säännösten noudattaminen riitä. Syyttäjälaitos tarvitsee myös eettisiä periaatteita ja arvoja, jotka kertovat toimintaa ja käyttäytymistä ohjaavista ihanteista ja menevät sääntöjä pidemmälle. Kaikesta ei voi säätää lakia eikä antaa määräyksiä.

Eettiset linjaukset ovat osa hyvää syyttäjätapaa, ammattikunnan etiikkaa. Rinnalla ovat syyttäjälaitoksen arvot oikeudenmukaisuus, ammattitaito ja työhyvinvointi. Ne koskevat tietysti myös muita kuin syyttäjän virkaa hoitavia.

Kaikkien yhteisöjen toiminta voidaan aina nähdä sen palveluksessa olevien yksittäisten ihmisten toimina. Ulkopuolisten käsitykset syyttäjälaitoksen eettisyydestä syntyvät maineen tavoin arjen teoista.

Epäeettinen toiminta on aina ristissä syyttäjälaitoksen aseman ja laitokselta edellytettävän luottamuksen kanssa.

PÄÄMÄÄRÄNÄ PYRKIMYS OIKEUDENMUKAISUUTEEN

Arvoja ja eettisiä kysymyksiä ehdittiin miettiä jo paljon ennen muodollisen ohjeen hyväksymistä.

Valtakunnansyyttäjä Matti Kuusimäki pohti vuoden 2002 vuosikertomuksen alussa syyttäjälaitoksen arvopohjaa organisaation toimivuuden sekä henkilöstön sitoutumisen ja jaksamisen näkökulmasta. Päämäärä – pyrkimys oikeudenmukaisuuteen – oli selvä. Yhteisesti hyväksytyn arvopohjan avulla voitiin päästä eettiseen tulostavastuuseen.

Pari vuotta myöhemmin aloitti erityinen arvotyöryhmä. Sen johtajaksi nimettiin valtionsyyttäjä Raija Toiviainen. Jäseniä koottiin laajalti syyttäjistä ja toimistohenkilöstöstä.

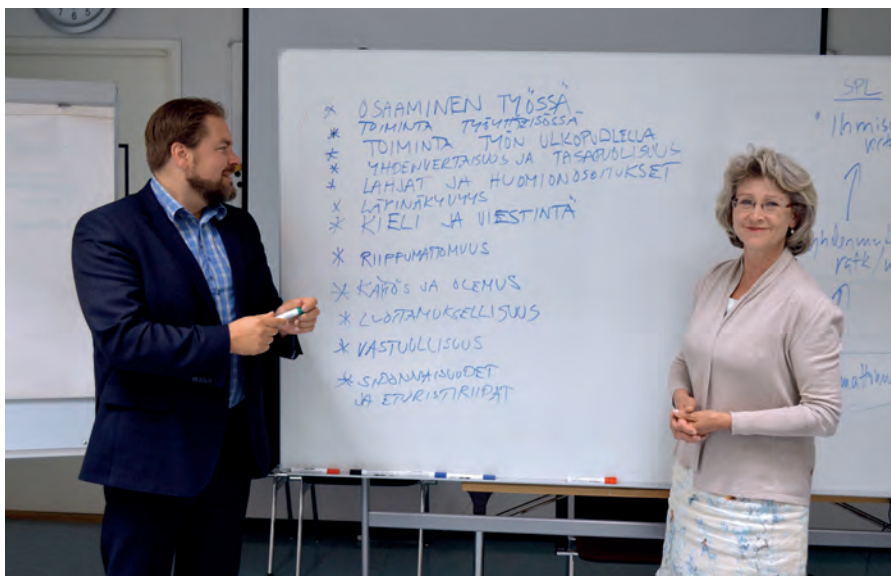
Syyttäjälaitoksen arvoja etsittiin järjestämällä 20 alueellista arvokeskustelua paikallisten yksiköiden kanssa eri puolilla maata. Jokaisella syyttäjälaitoksen palveluksessa olevalla virkamiehellä oli mahdollisuus osallistua niihin. Osallistumisprosentti oli korkea.

Joka paikassa määriteltiin kolmesta viiteen arvoa eli ns. arvoehdokasta, joiden työstämistä koko syyttäjälaitoksen arvoiksi jatkettiin 2005 valtakunnallisessa seminaarissa *Arvot ja periaatteet vaativissa rikosasioissa*.

Kaikkialla kolmen kärki oli sama: oikeudenmukaisuus, ammattitaito ja työhyvinvointi. Syyttäjälaitoksen palvelukseen näytti hakeutuneen hyvin samaan tapaan ajattelevia ihmisiä.

Syyttäjälaitoksen arvoja etsittiin järjestämällä 20 alueellista arvokeskustelua paikallisten yksiköiden kanssa eri puolilla maata.

Kimmo Vakkala Oulun syyttäjänvirastosta ja Eeva-Liisa Olkinuora Itä-Uudenmaan syyttäjänvirastosta osallistuivat etiikkatyöpajaan, jossa työstiin ja täsmennettiin syyttäjälaitoksen eettisiä ohjeita. Kuva VKSV

EETTISET LINJAUKSET TIIVISTYVÄT

Seuraavan kerran teemaan tartuttiin 2010-luvun alussa. Syyttäjälaitoksen sisäinen työryhmä sai 2013 lopussa valmiiksi mietintönsä syyttäjien eettisistä periaatteista. Sittemmin julkaistu ohje on sen perintöä.

Syyttäjälaitoksen eettiset linjaukset on koottu 11 teemaksi. Niitä täydentää muistutus siitä, että on tärkeää havahtua riittävän usein pohtimaan arkityön toimintatapoja ja tilanteita eettisestä näkökulmasta: onko tämä oikein?

On tärkeää havahtua riittävän usein pohtimaan arkityön toimintatapoja ja tilanteita eettisestä näkökulmasta: onko tämä oikein?

Listan aloittavat *yhdenvertaisuus ja tasapuolisuus*. Kaikkia pitää kohdella tasapuolisesti, ketään ei saa syrjiä eikä suosia. Heti perään nostetaan esiin *riippumattomuus, puolueettomuus ja eturistiriidat*. Teoissa ja toimissa jokainen on vapaa ulkopuolista ja epäasiallisesta vaikuttamisesta. Riippumattomuus on vapautta eturistiriidoista.

Seuraavaksi tulee *avoimuus*, joka lisää välttämätöntä luottamusta syyttäjälaitokseen. Sen kanssa käsi kädessä kulkevat *luottamus ja luottamuksellisuus*.

Teoissa ja toimissa jokainen on vapaa ulkopuolisesta ja epäasiallisesta vaikuttamisesta.

Niitä vahvistetaan toimimalla eettisesti ja tekemällä perusteltuja ratkaisuja sekä pitämällä salassa se, mikä on pidettävä salassa.

Vastuullisuus muistuttaa siitä, että syyttäjälaitosta rahoitetaan verovaroin. Kustannuksia säästetään, asiakkaita palvellaan, työvälineitä ja -aikaa käytetään asianmukaisesti. *Osaaminen työssä* on yhtä selvää, sillä yksi syyttäjälaitoksen arvoista on ammattitaito.

Eettinen linjaus *toiminta työyhteisössä* muistuttaa siitä, että jokainen on osa työyhteisöä ja vaikuttaa omalla käyttäytymisellään siihen ja sen työilmapiiriin. Jokainen on tarpeen mukaan tavoitettavissa, mutta jokaisella on myös oikeus keskittyä rauhassa työhönsä.

Provosoitumista pitää välttää.

Kieli ja viestintä koskevat ymmärrettävyyttä sekä viestinnän asiallisuutta, rauhallisuutta ja selkeyttä. Provosoitumista pitää välttää.

Yhdeksäs linjaus *lahjat ja etuudet* nostaa esiin korruption vaarat oikeudenhoidolle. Asema vaatii korostettua ja näkyvää puolueettomuutta. Työhön liittyvää lahjaa tai etuutta ei saa ottaa eikä antaa, jos se saattaa horjuttaa luottamusta puolueettomuuteen.

Kahden viimeisen linjauksen aiheina ovat *käytös ja olemus* sekä *toiminta työn ulkopuolella*. Vaatetuksella, asusteilla ja koruilla ei ole hyvä antaa ristiriitaisia tai luottamusta horjuttavia viestejä. Eleiden, ilmeiden ja muun oheisviestinnän sekä oikeussalietiketin merkitys pitää muistaa. Käyttäytymiseen kohdistuu myös työn ulkopuolelle ulottuvia odotuksia.

Arki ja median paine opettivat viestintää

Syyttäjälaitoksen itsenäistyminen oli uutinen. Media seurasi muutosta ja etenkin uuden Valtakunnansyyttäjänviraston ja sen päällikön toimintaa alusta alkaen kiinnostuneena.

Kanssakäyminen toimittajien kanssa oli alussa kuitenkin jotain muuta kuin tanssia ruusuilla. ”Minulla oli vaikeuksia opetella tulemaan toimeen median kanssa”, Matti Kuusimäki kertoo.

Kovaa oppia antoi esimerkiksi tapa, jolla valtakunnansyyttäjä kertoi päättäneensä nostaa syytteen entistä ministeriä ja SDP:n puheenjohtajaa Ulf Sundqvistia vastaan. Valtionsyyttäjä Jukka Rappe oli jo kerran katsonut, ettei syytekynnys ylity, mutta Kuusimäki tulkitsi 1999 alussa asian toisin.

Media oli kättänyt ratkaisua päivästä toiseen. Ratkaisupäivänä tiedon sai kuitenkin vain Ylen toimittaja, joka sattui soittamaan Kuusimäelle.

”Kerroin hänelle, että nyt se päätös on tehty. Juttu oli sitten puoli yhdeksän tv-uutisissa” Kuusimäki kertoo.

”En tajunnut asiaa. Viestintää ei ollut opiskeltu uudessa organisaatiossa.”

Muut toimittajat soittivat vihaisina, että miten virastosta annettiin skuuppi vain yhdelle uutistoimitukselle.

”En tajunnut asiaa. Viestintää ei ollut opiskeltu uudessa organisaatiossa.”

Wincapita-jutun tiedotustilaisuus järjestettiin vuonna 2010 Valtakunnansyyttäjänvirastossa. Ari-Pekka Koivisto toimi jutussa yhtenä syyttäjänä. Kuva VKSV

AIHEILLA OLI KYSYNTÄÄ

Alun kompuroinnin jälkeen ulkoista viestintää ryhdyttiin opiskelemaan, ohjeita laadittiin ja syyttäjiä koulutettiin. Valtakunnansyyttäjävirstoon oli jo alussa palkattu tiedottaja, myöhemmin viestintäpäällikkö **Marja Lehtonen**, joka sai kädet täyteen tekemistä.

Heti aloituspäivänä 1.12.1997 median edustajille järjestettiin tilaisuus, jossa esiteltiin uuden viraston ja koko uudistetun syyttäjälaitoksen toimintaa sekä esiteltiin viraston henkilökunta ja uudet toimitilat.

Valtakunnansyyttäjänvirasto ja sen kautta koko syyttäjälaitos lupasi nojata ulkoisessa tiedottamisessaan ”avoimen, nopean, luotettavan ja tasapuolisen tiedotuksen” periaatteisiin sekä kertoa asioista ”selkeästi ja yksiselitteisesti”.

”Tavoitteena on luoda oikea kuva viraston toiminnasta ja ratkaisuista sekä koko syyttäjälaitoksen asemasta ja tehtävistä kaikille tietoa tarvitseville tahoille”, lukee ensimmäisen täyden vuoden toimintakertomuksessa.

Ensimmäisen toimintavuoden aikana erityisesti puhelintiedusteluja tuli hyvin runsaasti. Kirjaamossa käytiin lukemassa ratkaisuja. Tiedotteita tehtiin muutama kymmenen vuodessa, ja isoimmista asioista järjestettiin tiedotustilaisuuksia.

Valtakunnansyyttäjänvirastoon keskittyivät valtakunnan suurinta huomiota nauttineet rikostapaukset.

JYMYJUTTUJA ON RIITTÄNYT

Nykyinen julkisuuslaki tuli voimaan kaksi vuotta viraston aloittamisen jälkeen. Se normitti uudella tavalla viranomaisten viestintää. Syyttäjälaitoksellekin tuli lakiin perustuva velvollisuus edistää julkisuutta ja kansalaisten tiedonsaantia.

Tarvetta ammattimaiselle ulkoiselle viestinnälle oli muutenkin, sillä Valtakunnansyyttäjänvirastoon keskittyivät valtakunnan suurinta huomiota nauttineet rikostapaukset.

Alkuvuosina jymyjuttuja olivat muun muassa Irak-papereiden vuoto tasavallan presidentin kansliasta kansanedustaja **Anneli Jäätteenmäelle** ja hiihdon doping. Kansanedustaja **Tony Halmeen** rikosjuttu oli ensimmäinen, joka televisioitiin suorana. **Rusin** veljeksiä epäiltiin törkeästä vakoilusta.

Samantasoisia korkean julkisuusprofiilin juttuja on riittänyt koko kahdenkymmenen vuoden ajalle.

Media kaipaa kasvottomien viranomaisten asemasta yhtä ääntä ja keulakuvaa kertomaan asioista. Syyttäjälaitoksessa se oli luonnollisesti valtakunnansyyttäjä, vaikka monet valtiosyyttäjätkin pääsivät – tai joutuivat – otsikoihin hoitamiansa juttujen ansiosta.

Helsingin Sanomat 1.12.1999

Kotimaa

Oikeuspalvelujen kokonaislaatua ei nykyisin valvo kukaan

Valtakunnansyyttäjä Matti Kuusimäki haluaa keskustelua parannuksista ja viranomaislähtöisen ajattelun sijaan asiakaslähtöisyyttä

Aamulehti 16.2.2002

Syyttäjät ovat hukkumaisillaan talousrikosjuttuihin

Tampereella aloittanut konkurssiylitarkastaja Antti Kurikka pitää rikosten vanhentumista ilmeisenä uhkana etenkin maaseudulla

Aamulehti 26.2.1996

Valtakunnansyyttäjä toivoo viranomaisten puuttuvan useammin ympäristörikoksiin

► Ympäristörikosjuttujen aliarvostus

rohutti asiantuntijoita

HS 27.11.01
tunut valtionsyyttäjä Matti Nissinen totesi, että vain ani harva poliisille ilmoitettu

Helsingin Sanomat 27.11.2001

Matti Kuusimäkeä pyydettiin jatkuvasti haastatteluihin. Niissä hän muun muassa arveli, ettei oikeuspalvelujen kokonaislaatua valvo kukaan ja että yhdyskuntapalvelu on pulmallinen kansalaisten yhdenvertaisen kohtelun kannalta. Kaikkiaan kommentteja jaettiin satamäärin.

Valtakunnansyyttäjä oli esimerkiksi huolissaan yhdenvertaisen kohtelun toteutumisesta, painotti yhteistyötä rikosten esitutkinnassa ja peräsi oikeudenmukaisuutta. Talousrikosjutkinnan resurssipulaan hän halusi nopeasti parannusta. Viranomaisten olisi pitänyt puuttua useammin ympäristörikoksiin, yritysten taas tulla torjumaan pinnan alla vaanivaa korruptiota.

Kannanotot rikos- oikeudenhoitoon liittyviin ja muihin asioihin olivat välillä kärkeviä.

Kannanotot rikosoikeudenhoitoon liittyviin ja muihin asioihin olivat välillä kärkeviä. Toisaalta puheenvuoroja kiitettiin siitä, että ne olivat ymmärrettäviä ja uhmasivat rikosoikeuden valtavirtaa.

Kommelluksiakin sattui – erään ison lehtiotsikon mukaan ”Valtakunnansyyttäjä haluaa lapset vankilaan”. Kuusimäen yöunta ei juuri parantanut se, että tekstistä kävi ilmi hänen täysin päinvastainen kantansa lapsivankeihin. Mutta kaiken kaikkiaan toiminta julkisuudessa jäməköityi vuosien mittaan.

SISÄINEN VIESTINTÄ SÄHKÖISTYNYT

Syyttäjälaitoksen mullistuksessa myös ammattikunnan sisäinen viestintä tuli rakennetuksi uuteen muotoon.

Koko laitoksen sisäistä tiedotusta varten perustettiin paperinen tiedotuslehti *Akkusastoori* – *Valtakunnansyyttäjänviraston viestejä syyttäjälaitokselle*. Se jatkoi Oikeuskanslerinviraston julkaisemien *Syyttäjäsanomien* perinteitä. Vain valtakunnansyyttäjän yleiset ohjeet ja määräykset erotettiin omaksi kokoelmakseen.

		Helsinki, 21.12.1979 R:o 4/1979
SYTTÄJÄSANOMAT OIKEUSKANSLERIN TIEDOTUKSIA VIRALLISILLE SYTTÄJILLE		
Sisällys:		
MUTOKSENHAKU KORREIKTAA OIKUTEEN KOSKEVIEN SÄNNÖSTEN MUOKSTAMINEN	48	
Vicistä	48	
Mutoksenhakukino	49	
Valituslupa	49	
Mutoksenhaku hovioikeuden toisena oikeusasteena käsittelemässä asiassa	50	
Valitusosoitus	50	
Valituslupaedellytykset	50	
Rnakkopäätösperuste	50	
Purkuperuste	52	
Mu painava syy	52	
Määräaika ja asiakirjojen toimittaminen oikeuskanslerinvirastoon	53	
Valituslupahakemus	54	
Valituskirjeelmä	54	
Vetoaminen uusiin seikkoihin ja todisteisiin	55	
Lisäselvityksen esittäminen määräjän päättyttyä	56	
Vastajan puheoian valvominen	56	
Mutoksenhaku hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemässä asiassa	57	
Voimaantulosäänökset	58	
KOULUTUS	58	
Syytöjässä	58	
Länsinsyyttäjien neuvottelupöytä	59	

3/2001 22.3.2001	
Akkusastoori VALTAKUNNANSYTTÄJÄN VIRASTON VIESTEJÄ SYTTÄJÄLAITOKSELLE	
* Avainsyyttäjät * Oikeudenkäytinkuluista * Sotilasarvon menettäminen * Poliisirikosten tutkinta * Euroopan neuvoston suositus * Eurojust * Uutta Internetissä * In memoriam * Vierailuja * Henkilöstö * Liite	3 7 7 8 11 12 15 16 18 19 21

AK ST SÄNNÖKSET	
Yr ke M ke Po po	Yr ke M ke Po po

Akkusastoori toimi joustavasti ja nopeasti henkilöstöä koskevien asioiden tiedonjakajana. Ilmestymistahti riippui tiedottamisen tarpeesta. Ensimmäisen täyden vuoden aikana julkaistiin yhdeksän numeroa, sen jälkeen vuosittain toistakymmentä.

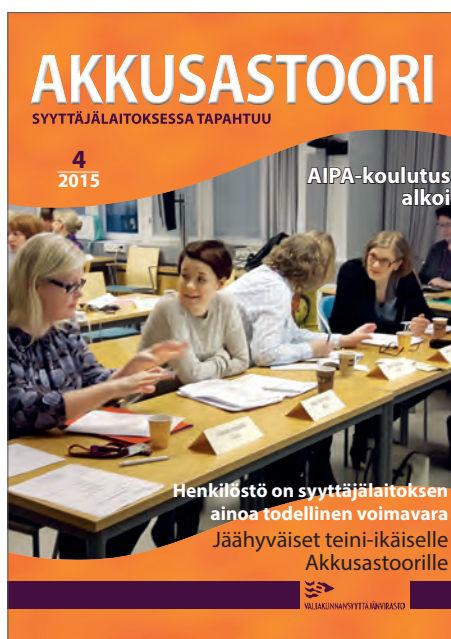
Jakelussa olivat myös media ja monet läheiset viranomaiset, kuten poliisi.

Akkusastoorin rinnalla lavennettiin sähköpostin käyttöä sisäisessä tiedottamisessa. Myös erilaiset tilaisuudet, kuten päällikköpäivät, koulutustapahtumat, alueryhmätoiminta ja seurantakäynnit välittivät tietoa ja näkemyksiä, myös kentältä keskusvirastoon päin.

Akkusastoori toimi joustavasti ja nopeasti henkilöstöä koskevien asioiden tiedonjakajana.

Nykyisin Akkusastooria tehdään yhteistyössä kentän asiantuntijoiden kanssa. Yhteistyön tiivistämiseksi lehdelle perustettiin vuonna 2016 toimituskunta. Sittemmin Akkusastoori on muuttunut sähköiseksi ja päätynyt nettiin kaikkien luettavaksi.

Tiedottamiselle asetettiin 2000-luvun alussa erityiset tavoitteet. Tiedotuspolitiikka ja -strategia piti vakiinnuttaa yhdenmukaiseksi koko syyttäjälaitok-

nessa. Valtakunnansyyttäjänviraston ja koko syyttäjälaitoksen toiminnasta ja ratkaisuksista haluttiin välittää oikea kuva kansalaisille.

Johdonmukaisen viestinnän tueksi valmisteltiin ulkoisen tiedotuksen ohje, joka vaihtui 2003 ensimmäiseksi viestintäsuunnitelmaksi. Viraston kotisivut uusittiin ja sisältöä laajennettiin muun muassa Valtakunnansyyttäjänviraston ratkaisuselosteilla ja valtakunnansyyttäjän syytetoiminnan oikeudellista laatua ja yhdenmukaisuutta koskevilla yleisillä ohjeilla. Paikallisyksiköt tekivät omia kotisivujaan.

Pian rinnalle tuli koko oikeushallinnon kattava intranet, joka tehosti syyttäjälaitoksen sisäistä viestintää. Siellä muun muassa otettiin Kuusimäen aloitteesta 2008 käyttöön sisäinen uutiskirje, jonka tarkoituksena oli tukea ajan-kohtaisen juridisen tiedon jakamista syyttäjälaitoksessa.

Viestintäsuunnitelmaa on päivitetty ja täydennetty useasti. Kesällä 2016 hyväksytyssä viimeisimmässä versiossa on erikseen selosteita ja ohjeita muun muassa poliisirikosviestinnästä ja sosiaalisen median käytöstä.

SOSIAALINEN MEDIA TUEKSI

Nykyajan tapaan myös Valtakunnansyyttäjänvirasto on ottanut käyttöön sosiaalisen median välineet ja keinot. Valtakunnansyyttäjä Matti Nissinen avasi lokakuussa 2014 Twitter-tilin. Tammikuussa 2016 virastolle avattiin oma tili. Nissinen oli jo vuodesta 2012 lähtien kirjoittanut Valtakunnansyyttäjänviraston julkista *Rysän päältä* -blogia.

Jonkin aikaa valtakunnansyyttäjänä toimittuaan Nissinen alkoi myös kirjoittaa VKSV:n henkilöstölle sähköpostilla työviikostaan otsikolla ”Päällikön viikko”. Nämä viikkoviestit siirrettiin intraan 2015, ja samalla lukijakunta laajennettiin koko syyttäjälaitokseen. Samalla blogin nimestä järjestettiin kilpailu. Sen voitti *Nyt nappaa – päällikön arkea ja kuulumisia*.

Pelkästään viestintäkanaviin tuijottaminen antaa väärän kuvan sekä Matti Kuusimäen että Matti Nissisen suhtautumisesta julkisuuteen. Kumpikin on ollut aktiivinen viestijä ja osallistunut ahkerasti yhteiskunnalliseen keskusteluun, vaikka Nissisen tapa on nojannut eri tavoin uusiin välineisiin. Molemmat ovat myös aina olleet hyvin median tavoitettavissa.

SANANVAPAUTTA RATKOTAAN

Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (sananvapauslaki) tuli voimaan 2004 alussa. Oikeusministeriön painokannevalta lakkasi, ja syyte-oikeus kaikissa julkaistun viestin sisältöön perustuvissa, virallisen syytteen alaisissa rikoksissa siirtyi valtakunnansyyttäjälle.

Heti aluksi piti pohtia, mitä sananvapauslain määritelmä ”viestin sisältöön perustuva rikos” tarkoittaa.

Valtakunnansyyttäjänviraston sisäisen työn- jaon perusteella sananvapausrikoksia koskevat asiat tulivat apulaisvaltakunnansyyttäjän ratkottaviksi. Heti aluksi piti pohtia, mitä sananvapauslain määritelmä ”viestin sisältöön perustuva rikos” tarkoittaa, mutta vasta ratkaisukäytäntö yhdenmukaisti tul-

kintaa. Suuri vaikutus oli valtiosyyttäjä Mika Illmanilla, joka väitteli sananvapausrikoksista ja osallistui lainsäädännön kehittämiseen.

Ratkaistavaa riitti, sillä pelkästään ensimmäisenä vuonna eteen tuli tusina tapausta. Niissä piti ottaa kantaa esimerkiksi oikeuspaikkaan, internetin keskustelupalstalla tapahtuneeseen julkiseen kehottamiseen rikokseen sekä tietoliikenteen häirintään ja uskonrauhan rikkomiseen.

Sittemmin apulaisvaltakunnansyyttäjä joutui ottamaan kantaa muun muassa ns. Muhammed-pilakuviin. Syytettä ei nostettu, koska profeetta Muhammedia esittävien pilakuvien julkaiseminen kotisivulla ei ollut uskonrauhan rikkomista.

Lähemmäs nykypäivää tultaessa on sosiaalisen median rooli sananvapausrikoksissa vain kasvanut. Keskustelupalstoilla nimimerkkien takaa tapahtuva huutelu on julmaa ja usein myös rikosoikeudellisesti tuomittavaa. Lisäksi monet julkisuudessa esiintyvät tutkijat, poliitikot, toimittajat, virkamiehet ja aivan tavallisetkin ihmiset saavat herkästi vihapostia mielipiteidensä takia.

Lähemmäs nykypäivää tultaessa on sosiaalisen median rooli sananvapausrikoksissa vain kasvanut.

Yhteispelin koettelua

Riippumaton syyttäjälaitos on koko historiansa ajan ollut yhtä aikaa sekä hyvissä että jännitteisissä väleissä poliisin kanssa. Kumpikin instituutio on tärkeä osa rikosoikeusjärjestelmää. Niillä on samat asiakkaat ja ne tekevät jatkuvasti yhteistyötä toistensa kanssa. Silti suhdetta ovat jatkuvasti taustalla rasittaneet kiistat työnjaon ja toimivallan rajoista.

Pohjalla on nimismiesjärjestelmän katoaminen. Aiemmin poliisihallintoon kuulunut nimismies vastasi alueellaan rikostutkinnasta, syyttämisestä ja tuomioden täytäntöönpanosta aina ulosottoon asti. Syyttäjälaitoksen itsenäistyminen erotti syyteharkinnan ja syytteen ajamisen toisten tehtäväksi. Vallesmannit katosivat.

Syyttäjälaitoksen itsenäistyminen erotti syyteharkinnan ja syytteen ajamisen toisten tehtäväksi. Vallesmannit katosivat.

Kaikki nimismiehet eivät toki päätyneet syyttäjiksi. **Kari Kulmala** vaihtoi nimismiehen tehtävät tyytyväisenä kihlakunnanvoudin toimeen Kanta-Hämeen ulosottovirastossa.

”Nimismiehen virka oli toki monipuolisempi. Harmitti tuolloin todella, että vastaavat tehtävät hävisivät, mutta aikansa kutakin, Kulmala kertoo. ”Kun nimismies oli hallintopäällikkö, poliisipäällikkö, syyttäjä ja ulosottomies, ei siirtyminen siitä voudiksi ollut sinänsä tehtävänä uusi.”

Samaan aikaan 1990-luvun lopulla uudistunut rikosprosessi vahvisti muutosta. Kun aiemmin tutkinta ja syyteharkinta olivat samojen korvien välissä, laki

Vuonna 2006 Valtakunnansyyttäjänvirastossa kuvattiin esitutkintayhteistyötä esittelevä DVD-tallenne koulutustilaisuuksia varten. Tallenteella poliisiylijohtaja Markku Salminen ja valtakunnansyyttäjä Matti Kuusimäki kertoivat käynnistämänsä esitutkintayhteistyön tavoitteista ja taustoista. Kuva VKSV

oikeudenkäynnistä rikosasioissa (ROL) toi akkusaattorisen menettelyn, joka jakoi vallan ja vastuun. Poliisi tutki, syyttäjä valmisteli syytettä, vouti hoiti ulosoton ja aluksi myös vankien passituksen.

Pöytäkirjasta piti löytyä tulevan syytteen runko.

Uudessa rikosprosessissa esitutkinnan tarkoituksiksi tuli yhtäkkiä rikoksen selvittämisen ohella pääkäsittelyn valmistelu. Pöytäkirjasta piti löytyä tulevan syytteen runko.

Pöytäkirjoja ei enää myöskään luettu salissa entiseen tapaan ääneen, vaan syyttäjän piti yhdessä keskitetyssä ja välittömässä käsittelyssä osata suullisesti vedota esitutkintamateriaalista esiin nostamiinsa olennaisiin seikkoihin. Jos syytettä ei ollut rakennettu jo tutkinnan aikana, asioiden etenemiseen jäi sauma.

Loppulausuntoja valmistelevat oikeusavustajatkin olivat tyytyväisiä, ettei eteen enää kärrätty paperikuormaa vaan selkeä linjaus siitä, millaisen rikoksen poliisi ja syyttäjä olivat siinä nähneet.

NIMISMIEHISTÄ SYYTTÄJIKSI

Jotkut vallesmannin virasta syyttäjäksi siirtyneet omaksuivat muutoksen nopeasti ja hyvin, toisilla hyväksyminen ja uuden oppiminen kestivät pidempään. Jonkinlaista niskoitteluakin ilmeni.

Hankaluutta kokeneiden puolustukseksi on sanottava, että muutoksen ydin ei ollut alkuvaiheessa kirkas. Aika meni käytäntöjen rakentamiseen, iso ajatus jäi taustalle.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä Martti Jaatinen kirjoitti Valtakunnansyyttäjänviraston 2001 vuosikertomuksessa, että ”useat kihlakuntauudistuksessa syyttäjiksi vastoin tahtoaan joutuneet nimismiehet ovat ajan myötä omaksuneet syyttäjän lainkäyttötehtävän ja hyvinkin siihen motivoituneet”. Useat, mutta eivät kaikki.

Syyttäjälaitoksen näkökulmasta kihlakuntauudistuksen kauneusvirheiksi jäivät Kittilän ja Käsivarren kihlakunnat, joihin oli jätetty nimismiehet kihlakunnansyyttäjiksi. Nämä miehet olivat organisaation ainoat sivutoimiset syyttäjät. Heidän työnsä jäljessä ei ollut moitittavaa, pulma oli rakenteellinen:

”Periaatteelliselta kannalta ja ihmisoikeusnäkökohdat huomioon ottaen on kyseenalaista, että esitutkinnan johtajana ja syyttäjänä on sama henkilö, joka rangaistusmääräysmenettelyssä vielä toimii tuomarinakin. Sanotuissa

kihlakunnissa rajanveto poliisin esitutkintapäätösten ja syyttäjän ratkaisujen välillä on horjuva eikä esitutkinnan rajoittamismenettelykään voi toimia asiallisesti. Käytännössä poliisin resurssitarpeet ovat vaikuttaneet syyttäjän toimivaltaan kuuluvien, rikosvastuun toteuttamista vaativien tehtävien syrjäytymiseen”, Martti Jaatinen arvioi.

Kirein kysymys oli se, pitäisikö syyttäjistä tehdä tutkinnanjohtajia kuten monessa muussa Euroopan maassa.

KILPA TUTKINNAN JOHTAMISESTA

Poliisin ja syyttäjälaitoksen kesken oltiin itsenäisen syyttäjälaitoksen alkuvuosina myös kovin erimielisiä siitä, missä määrin syyttäjillä oli yksittäisissä rikospauksissa mahdollisuus vaikuttaa tutkinnan suuntaan.

Kirein kysymys oli se, pitäisikö syyttäjistä tehdä tutkinnanjohtajia kuten monessa muussa Euroopan maassa. Poliisi halusi tiukasti pitää tutkinnan edellyttämät valinnat ja tutkinnan johtamisen omalla päällystöllään.

Apulaisoikeuskansleri Jukka Pasasen johtama toimikunta halusi 1990-luvulla syyttäjistä riippumattomia, mutta ei pohtinut syyttäjien asemaa suhteessa rikosten esitutkintaan ja poliisiin. Se ei myöskään enemmälti miettinyt oikeusministeriön lainsäädäntöneuvos **Juhani Hirvosen** kanssa sitä, millaista prosessia syyttäjät joutuisivat vetämään.

Juhani Hirvonen muovasi samoihin aikoihin Suomen rikosprosessia Ruotsin mallin mukaiseksi. Ruotsissa syyttäjien tutkinnanjohtajuus toimi; siellä syyttäjä on prosessuaalinen johtaja, joka myös päättää tutkintakynnyksestä. Hirvonen olisi halunnut samalla tavalla tehdä suomalaisista syyttäjistä tutkinnanjohtajia, mutta poliisi vastusti kovasti. Ehdotus pyyhittiin yli.

Poliisiin jäi kuitenkin itämään pelko, että tutkinnan johto riistetään syyttäjille. Pelko tai ainakin epäily on ollut jossain muodossa läsnä koko itsenäisen syyttäjälaitoksen olemassaoloajan, vaikka syyttäjätäkään eivät ole muutosta kovin voimallisesti haitelleet.

Avoimeen haavaan on tullut suolaruiskeita tapauksissa, joissa on kansainvälisiä kytkentöjä.

Avoimeen haavaan on tullut suolaruiskeita tapauksissa, joissa on kansainvälisiä kytkentöjä. Jos tapaus koskee maata, jossa syyttäjän ja poliisin suhde on rakennettu toisin kuin Suomessa, täällä kirvelee. Kärkevin kritiikki on tullut asianajajakunnasta, joka kantaa huolta epäillyn asemasta. Asianajajaliitto onkin kannattanut tutkinnan johtamisen siirtämistä syyttäjille.

Syyttäjä ohjaa esitutkintaa keskustelemalla ja lisätutkintapyynnöillä.

”Yhteistyön ristiriidoissa ei ole kyse siitä, ettei poliisi osaisi johtaa tutkintaa. Tutkinnanjohtajuuden ei edes tarvitse siirtyä syyttäjälle, jos osapuolet osaat tehdä, kuten laki sanoo. Kyse on kahden eri osaamisen yhdistämisestä”, Matti Nissinen sanoo.

Suomessa tilanne on vakiintunut sellaiseksi, että syyttäjä ohjaa esitutkintaa keskustelemalla ja lisätutkintapyynnöillä. Nykypykälät sallivat senkin, että suomalainen syyttäjä antaa ohjeita tai määräyksiä siitä, mitä on tutkittava.

TUTKINNAN RAJAUKSET VAIHTELVAT

Kaikki toki olivat yksimielisiä siitä, että rikoksesta epäillyn oikeusturva parane, kun poliisi arvioi esitutkintakynnyksen ylittymistä ja harkitsee pakkokeinojen käyttöä, ja syyttäjä tekee lopullisen syyteharkinnan. Järjestely kuitenkin

kin edellyttää esitutinnan aikana toimivaa ja tehokasta yhteistyötä poliisin ja syyttäjän kesken. Siinä otsat ovat ajoittain kolahdelleet yhteen.

Syyttäjäkunnassa on nähty, että poliisin tulkinnot vaihtelevat paikkakunnittain. Itsenäisen syyttäjälaitoksen alkuvuosina poliisi rajasi joissain piireissä hyvin voimakkaasti rikosten tutkintaa omista lähtökohdistaan. Rikosvastuun toteutumisesta siis päätetään kuulematta muita rikosoikeusjärjestelmän toimijoita. Toisaalta syyttäjille tuli paljon tapauksia, joissa oli asian vähäisyyden vuoksi tehtävä päätös olla syyttämättä.

Esitutinnan rajoittaminen lisääntyi nopeasti, ja poliisilta syyttäjälle tulleiden ilmoitusten määrä kasvoi.

Esitutinnan rajoittamispäätökset lisääntyivät 2000-luvun alussa. Silti maassa oli kokonaisia yhteistoiminta-alueita, joissa keinoa käytettiin erittäin harvoin. Hajontaa oli myös siinä, miten ja minkä verran poliisilta tuli esitutkintalain tarkoittamia ilmoituksia. Paikoitellen hyvän pääkäsitteilyn turvaava esitutkintayhteistyö oli yksittäisten tutkijoiden ja syyttäjien aktiivisuuden varassa.

Pulman vuoksi valtakunnansyyttäjä Matti Kuusimäki ja poliisiylijohtaja **Markku Salminen** asettivat 2005 työryhmän kehittämään esitutkintayhteistyötä. Se laati seuraavaksi vuodeksi suunnitelman koko valtakunnan kattavalle, kihlakunnittain toteutettavalle koulutus- ja neuvottelukierrokselle.

Kierroksen tarkoituksena oli vakiinnuttaa sellainen poliisin ja syyttäjistön yhteistyö, jolla rikosasia jo esitutinnan yhteydessä valmistellaan oikeudenkäyntiä varten. Tämä nähtiin edellytyksenä uudistetun rikosprosessimenettelyn onnistumiselle.

Yhteistyö tehostuikin. Esitutinnan rajoittaminen lisääntyi nopeasti, ja poliisilta syyttäjälle tulleiden ilmoitusten määrä kasvoi. Hankaluutena olivat edelleen syyttäjällä pitkään makaavat asiat.

Pitkät syyteharkinta-ajat johtuivat usein siitä, etteivät syyttäjät olleet voineet tarpeeksi tiiviisti osallistua esitutkintayhteistyöhön poliisin kanssa. Kun syyttäjä pääsi selvittämään juttua vasta esitutinnan päätyttyä ja saattoi vielä joutua pyytämään lisätutkintaa, syyteratkaisun tekeminen viivästyi entisestään.

Poliisi on syyttäjille tärkein esitutkintaviranomainen. Muita tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat Tulli, Rajavartiolaitos ja Puolustusvoimat. Yhteistyötä parannetaan myös virkamiesvaihdolla. Kuva Lehtikuva

SYYTTÄJILTÄ PUUTTUVAT OMAT TUTKIJAT

Keskusrikospoliisin pitkäaikainen päällikkö, poliisineuvos **Rauno Ranta** sanoo olleensa Matti Kuusimäen kanssa samaa mieltä siitä, että poliisin ja syyttäjän pitää tehdä yhteistyötä.

”Yksittäiset henkilöt ovat olleet eri mieltä, muttei siitä ole ollut isoja periaatteellisia ristiriitoja tai vääntöjä, kuka on tutkinnanjohtaja. Muodollisestihan asia on selvä, se on poliisi”, Ranta sanoo.

Ranta oli 1980-luvulla lyhyen aikaa Helsingin poliisilaitoksen osastonjohtaja. Silloin syyttäjät pysyivät vielä kaukana rikostutkinnasta.

”KRP:ssä taas syyttäjän piti olla heti kontaktissa, mutta se oli syyttäjistä kiinni, halusiko olla. Joka tapauksessa käytiin keskustelua.”

Rauno Rannan mukaan ennen ajateltiin, että ”nuo ovat juristeja ja nuo poliiseja”. Sittemmin raja on hämärtynyt muun muassa sen takia, että Poliisiammattikorkeakoulu tuottaa poliisimaistereita, eikä ero koulutustasossa ole entisen kaltainen. Päivittäinen yhteistyö poliisin ja syyttäjän kanssa sujuu, luottamus on nykyään parempaa.

Tutkinnanjohtajan tehtävien siirtäminen syyttäjille ei saa Rannalta kannatusta. ”Minusta nykyjärjestelmä on hyvä.”

Toisaalta toimenkuvien muuttamisessa on myös käytännön pulmia. ”Valmistuuko tutkinnan ohella syytekirjelmä?”

Pesäpallo yhdistää. Syyttäjälaitoksen ja keskusrikospoliisin joukkueet ottavat vuosittain mittaa toisistaan pesäpallon haasteottelussa. Kuva on vuodelta 2007, jolloin voiton vei KRP. Häviö ei kuitenkaan paista syyttäjälaitoksen joukkueen kasvoilta. Kuva keskusrikospoliisi

”Syyttäjällä olisi aika pitkä tie hypätä tutkinnanjohtajaksi. Mistä siihen otettaisiin resurssit ja koulutus? Mistä syyttäjä ottaa määrällisen ja laadullisen resurssin olla koko ajan mukana tutkinnassa?”

”Valmistuuko tutkinnan ohella syytekirjelmä?”

Vertailukohdaksi käy syyttäjien paneutuminen esimerkiksi talousrikostutkintaan ja -syyttämiseen: oppiminen ja aiheeseen syventyminen vie useita vuosia.

Erään muutoksen Ranta tekisi. Hän muuttaisi poliisirikosten ja korkeiden virkamiesten tutkintaa niin, että syyttäjällä olisi oma tutkijaporukka.

”Siinä täytyisi pitää tietty rotaatio, että olisi aina kokeneita tutkijoita, mutta välit pysyisivät. Kun keskusrikospoliisi aikoinaan meni aina maakuntien poliisirikosjutuissa paikalle, se tulehdutti välejä”, Ranta sanoo.

POLIISIRIKOSTEN ERITYINEN PAINO

Syyttäjien ja poliisien suhteeseen ovat vaikuttaneet myös poliisirikosten tutkinnat.

Oikeusvaltiossa poliisi ei voi tutkia omiinsa kohdistuvia rikosepäilyjä. Vastuu näiden tapausten selvittelystä on annettu syyttäjälaitokselle, joka toki voi käyttää toisesta yksiköstä värvättyjä poliiseja käytännön tutkintatoimissa. Tutkinnanjohtajuus annettiin syyttäjille esitutkintalain muutoksella 1997 lopulla.

Oikeusvaltiossa poliisi ei voi tutkia omiinsa kohdistuvia rikosepäilyjä.

Valtakunnansyyttäjän vastuulle jäi määrätä poliisirikosten tutkinnanjohtajat. Vuoden 1998 loppuun mennessä erillisiä syyttäjänmääräyksiä annettiin 21. Tammikuusta 1998 lukien valtakunnansyyttäjä määräsi maahan 59 poliisirikosten tutkinnanjohtajaa ja näille toimialueet. Jokainen tutkinnanjohtaja oli toisesta kihlakunnasta kuin rikoksesta epäilty poliisi.

Itsenäisen syyttäjälaitoksen kahdenkymmenen vuoden aikana epäiltyjä poliisirikoksia on tutkittu tuhansittain. Enin osa ilmoituksista on koskenut yleiseltä moitittavuudeltaan vähäisiä tekoja tai osoittautunut tyystin perättömiksi. Joka vuosi kuitenkin lukuisat poliisit ovat joutuneet syytteeseen.

Itsenäisen syyttäjälaitoksen kahdenkymmenen vuoden aikana epäiltyjä poliisirikoksia on tutkittu tuhansittain.

Alkuvuosina tutkinnanjohtajan poliisirikos-asiaan määräsi valtakunnansyyttäjä. Useimmat olivat kihlakunnansyyttäjiä siltä alueelta, jossa epäilty rikos oli tapahtunut. Vain vakavimmissa tapauksissa asialle pantiin valtiosyyttäjä.

Vuoden 2010 alussa Valtakunnansyyttäjänvirastoon perustettiin erillinen ryhmä selvittämään poliisien tekemiksi epäiltyjä rikoksia. Sen piti ensin katsoa, antaako tutkintailmoitus aiheen epäillä poliisin syyllistyneen rikokseen. Jos tätä on syytä epäillä tai asia muuten vaatii syvällisempää selvittelyä, tutkintatiimi siirtää sen alueelliselle poliisirikosten tutkinnanjohtajalle. Heitä on vuosittain ollut nimettyinä tusinan verran.

Vuoden 2010 alussa Valtakunnansyyttäjänvirastoon perustettiin erillinen ryhmä selvittämään poliisien tekemiksi epäiltyjä rikoksia.

Jos tutkintailmoituksen alustava selvitys osoittaa, ettei sen perusteella ole syytä epäillä rikosta, tiimin tutkinnanjohtaja lopettaa tutkinnan ja lähettää päätöksen tiedoksi kaikille asianosaisille. Huomattavan suuri osa jutuista on vuosien mitaan ratkennut tällä tavalla.

VAKAVAT TAPAUKSET HARVASSA

Toisessa päässä tapauksia ovat ne harvinaisuudet, joissa epäiltyinä on joko korkeassa asemassa olevia poliiseja tai joissa epäillyt teot ovat poikkeuksellisen vakavia. Kummastakin on kokemusta.

Vuonna 2004 valtiosyyttäjä asetti suojelupoliisin päällikön, osastopäällikön ja suojelupoliisin alueyksikön päällikkönä toimivan ylitarkastajan syytteeseen virkavelvollisuuden rikkomisesta. Ylitarkastaja ja Sonera Oyj:ssä turvallisuusyksikön päällikkönä toiminut henkilö saivat lisäksi syytteet törkeästä viestintäsalaisuuden loukkauksesta.

Syytteet liittyivät rikosepäilyyn, jonka mukaan suojelupoliisin toiminnan yhteydessä olisi hankittu oikeudettomasti teleyhteyksien tunnistetietoja.

Helsingin käräjäoikeus tuomitsi ylitarkastajan viestintäsalaisuuden loukkauksesta ja virkavelvollisuuden rikkomisesta sakkorangaistukseen. Soneran turvallisuusjohtaja syyllistyi viestintäsalaisuuden loukkaukseen, mutta rikos hylättiin vanhentuneena. Myös suojelupoliisin päällikön ja osastopäällikön syytteet hylättiin. Hovioikeus pysytti käräjäoikeuden tuomion, eikä valtiosyyttäjä valittanut.

Seuraava poliisiin kohdistunut, ennenkuulumaton rikostutkinta keskittyi laajaan ja laittomaan henkilötietojen urkintaan. Kun hiihtäjä **Mika Myllylä** kuoli kesällä 2011, kuolinsyy kiinnosti monia. Peräti 136 poliisin ja parinkymmenen muun virkamiehen epäiltiin urkkineen Myllylän tietoja oikeudetta, siis ilman lakiin perustuvaa syytä.

Langettava tuomio luettiin 72 ihmiselle, joista valtaosa oli poliiseja. Teko oli henkilörekisteririkkomus tai -rikos sekä virkavelvollisuuden rikkominen. Useimmat saivat sakot, eräät jätettiin rangaistuksesta.

Urkkijoita riitti myös miehensä murhasta epäillyn **Anneli Auerin** tapauksessa. Vireille pantiin liki sata esitutkintaa, jotka veivät yli 50 poliisia syytteeseen viidessä käräjäoikeudessa eri puolilla Suomea. Useimmille tuli langettava tuomio.

Järkyttävin poliisirikosten tutkinta oli silti vielä edessä.

HUUMEPOLIISIN HUUMETUTKINTA

Poliisin ylijohdossa oli pitkin 2000-luvun alkupuolta ihmetelty ja soviteltu Helsingin huume-
poliisin ja keskusrikospoliisin rosoisia välejä, jotka vaikuttivat aina rikostutkintaan asti. Toukokuussa 2007 ylijohdo asetti selvitysryhmän
setvimään asiaa.

**Nyt epäiltiin, ettei Helsingin
huumepoliisissa toimittu
lakikirjan mukaan.**

Silloin setvittäväenä oli jo muutakin kuin ongelmat yhteistyössä ja tiedonkulus-
sa. Nyt epäiltiin, ettei Helsingin huumepoliisissa toimittu lakikirjan mukaan.

Joulukuussa valtiosyyttäjä **Ari-Pekka Koivisto** määräsi aloitettavaksi esitut-
kinnan Helsingin huumepoliisin toimintatavoista. Seuraavan vuoden puolel-
la tutkinta oli laajentunut koskemaan tusinaa poliisia, joita epäiltiin huumeri-
kosten esitutkintaan liittyneistä vakavista virkarikoksista.

Esitutkinta toimitettiin kolmessa erillisessä tapauksessa, ja niiden aikana kuu-
lusteltiin kymmeniä ihmisiä ja koottiin runsaasti asiakirjoja. Seuraamukset jäi-
vät vähäisiksi. Neljässä tapauksessa esitutkinta päätettiin lopettaa, yhdeksän
poliisin virkarikosepäilyt siirtyivät syyteharkintaan. Lopulta vain Helsingin
huumepoliisissa työskennelleen miehen katsottiin syllistyneen tuottamuk-
selliseen virkavelvollisuuden rikkomiseen, ja hänetkin jätettiin tuomitsemat-
ta rangaistukseen.

Rikosylikomisario Jari Aarnion laajan juttukokonaisuuden käsittelyyn on osallistunut useita syyttäjiä. Kuvassa kihlakunnansyyttäjät Mikko Männikkö (selin) ja Jukka Haavisto, valtionsyyttäjä Jarmo Hirvonen ja kihlakunnansyyttäjä Pihla Keto-Huovinen Helsingin käräjäoikeudessa 21. lokakuuta 2014. Kuva Lehtikuva

Jälkeenpäin katsellen huumepoliisin toimintatapoihin kohdistunut tutkinta vuosina 2007–08 oli eräänlainen johdanto Suomen rikoshistorian rajuimpaan poliisirikosten tutkintaan. Se tuli julki, kun Helsingin huumepoliisin päällikkö, rikosylikomisario Jari Aarnio pidätettiin marraskuun puolivälissä 2013.

Jari Aarniota epäiltiin lahjusten ottamisesta seurantalaitetyhtiö Trevoc Oy:ltä. Kuukautta myöhemmin, kun Aarnio vaati käräjäoikeudessa vapauttamaistaan tutkintavankeudesta, juttulistalle oli ilmestynyt uusi rikosnimike: törkeä huumausainerikos. Lopulta samanlaisia ja muita epäiltyjä rikoksia kertyi yli 20.

Tutkinta oli kääntynyt uuteen suuntaan, kun prostituoituna toiminut **”Saara”** oli ryhtynyt kertomaan tietojaan sisäministeriöön ja Helsingin Sanomien toimittajille.

Poliisin ylijohto pidettiin pimennossa, jolloin keskeiseen rooliin alussa nousivat apulaisvaltakunnansyyttäjä Jorma Kalske ja VKSV:n poliisirikostutkintatiimin vetäjä, kihlakunnansyyttäjä **Anssi Hiivala**. Sitten tutkinnanjohtajaksi määrättiin kihlakunnansyyttäjä **Jukka Haavisto**. Keskusrikospoliisin päällikkö Rauno Ranta oli keskeisessä roolissa tutkintatiimiä koottaessa.

”Tuollaista juttua ei lähdetä tutkimaan niin, että soitetaan epäillyille ja pyydetään tulemaan kuulusteluihin”, Ranta sanoo.

”Tutkijoiksi pitää saada sellaisia kavereita, jotka ovat tottuneita koppittamaan ja tekemään kovia papereita.” Siis pidättämään ja kasamaan kovaa näyttöä. Näin myös tapahtui.

Lyhyesti kerrottuna järkyttävä rikoskokonaisuus päättyi käräjillä Jukka Haaviston ja **Krista Soukolan** sekä heidän tukenaan olleen, syytteitä ajaneen ison syyttäjäryhmän näkemyksen mukaisesti. Jari Aarnio oli jo aiemmin tuomittu Trevoc-haarassa kolmen vuoden vankeuteen. Vuoden 2016 lopussa hän sai tuomion muun muassa kuudesta törkeästä huumarikoksesta. Yhteen laskien vankeutta tuli 13 vuotta.

Samalla useat Aarnion entiset alaiset ja kumppaneina olleet rikolliset saivat vankeusrangaistuksia. Huumejutun hovioikeuskäsittely alkoi syksyllä 2017.

”Tuollaista juttua ei lähdetä tutkimaan niin, että soitetaan epäillyille ja pyydetään tulemaan kuulusteluihin.”

KARHEUTTA VAI AJOJAHTIA?

Helsingin Sanomien toimittajat **Minna Passi** ja **Susanna Reinboth** ovat kuvanneet Jari Aarnion rikosjuttua yksityiskohtaisesti 2017 alussa ilmestyneessä kirjassaan *Keisari Aarnio*. Sen loppupuolelta käy hyvin ilmi, että ainakin ylimpien syyttäjien ja poliisien välit ovat edelleen karheat.

”Poliisissa nämä syyttävävetoiset tutkinnat tulkittiin jos nyt ei ihan ajojahdiksi niin ei paljon muuksikaan. Tikarit lentelivät puolin ja toisin. Sopivassa saumassa syyttäjätkin osasivat letkautella takaisin. Kun Aarnio- ja epri-jutun [poliisin salaisen epäiltyjen rekisterin käytön tutkinta] syytteistä päättänyt apulaisvaltakunnansyyttäjä Jorma Kalske käveli keskelle poliisien univormumerta [poliisiylijohtaja **Mikko**] **Paateron** eläkejuhlissa Säätytalossa, hän lohkaisi kepeästi: ”Ai täällä on vielä näin paljon poliiseja vapaalla jalalla!”

VALTAKUNNANSYÖTTÄJÄT

Matti Kuusimäki
1.10.1997–28.2.2010
Kuva Lehtikuva

Matti Nissinen
1.3.2010–
Kuva Kimmo Brandt

APULAISSVALTAKUNNANSYÖTTÄJÄT

Martti Jaatinen
1.12.1997–31.5.2002
Kuva Foto Mannelin

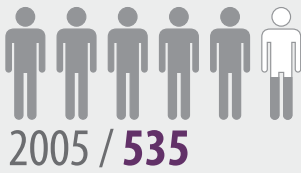
Jorma Kalske
1.7.2002–30.6.2016
Kuva Kimmo Brandt

Raija Toiviainen
1.7.2016–
Kuva Maria Turkia

Keskeisiä tunnuslukuja

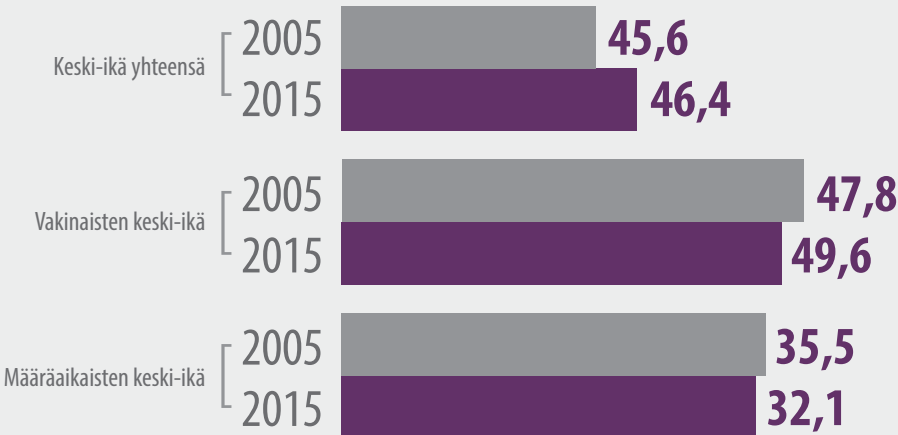
SYYTTÄJÄLAITOKSEN HENKILÖSTÖ

SYYTTÄJIEN LUKUMÄÄRÄ, NAISET JA MIEHET 2003–2016

KESKI-ikä PAIKALLISISSA SYYTTÄJÄNVIRASTOISSA

SYYTTÄJÄNVIRASTOJEN HENKILÖSTÖ AMMATTIRYHMITÄIN 1998–2016

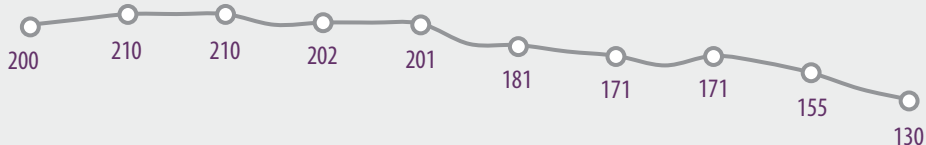
Henkilöstön kokonaismäärä

Syyttäjien määrä

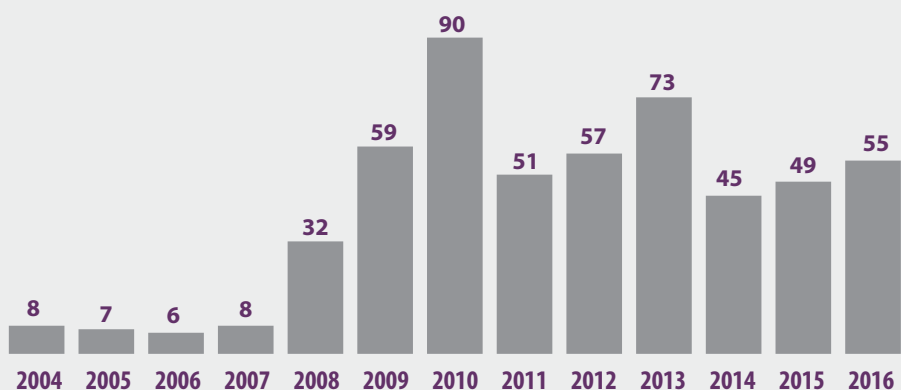

Toimistohenkilökunnan määrä

1998 2000 2002 2004 2006 2008 2010 2012 2014 2016

SANANVAPAUSRIKOSASIAT 2004–2016

Vuoden 2004 alusta lukien tuli voimaan laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä, ns. sananvapauslaki (460/2003). Samalla kumottiin painovapauslaki (1/1919) ja radiovastuulaki (219/1971). Sananvapauslain voimaan tullessa oikeusministeriön painokannevalta lakkasi ja syyteoikeus kaikissa julkaistun viestin sisältöön perustuvissa virallisen syytteen alaisissa rikoksissa siirtyi valtakunnansyyttäjälle.

Lähteet: VKSV:n vuosikertomukset

Syyttäjillä on aina ollut tärkeä rooli suomalaisessa rikosoikeusjärjestelmässä. Viimeisen kahdenkymmenen vuoden ajan he ovat toteuttaneet rikosvastuuta riippumattoman ja itsenäisen syyttäjälaitoksen kautta.

Tässä kronikassa ovat äänessä monet syyttäjälaitosta rakentaneet tai sen palveluksessa olleet henkilöt, niin syyttäjät kuin tukena olleet sihteerit. Kertomuksista piirtyy kuva työlleen omistautuneista ihmisistä, jotka ovat omaksuneet uusia työtapoja ja modernia tekniikkaa, paneutuneet uusiin rikosilmiöihin, kansainvälistyneet ja kohdanneet median paineen.

© Valtakunnansyyttäjänvirasto

ISBN 978-951-53-3694-1 (nid.)

ISBN 978-951-53-3695-8 (PDF)